

**Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte, Socioloģijas nodaļa
Filozofijas un socioloģijas institūts**

Baiba Bela-Krūmiņa

DZĪVESSTĀSTI KĀ SOCIĀLI VĒSTĪJUMI

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS
Promocijas darbs izstrādāts socioloģijas nozarē, sociālās
antropoloģijas apakšnozarē

Life Stories As Social Messages
Summary of a Doctoral Thesis

2004

1. Promocijas darba novitāte

Doktora pētījuma mērķis ir analizēt dzīvesstāstus kā sociālus vēstījumus, iekļaujoties sociālajās zinātnēs pastāvošajā biogrāfiskajā pieejā. Doktora pētījumā analīzes centrā ir biogrāfisku interviju laikā ierakstīti dzīvesstāsti un dzīves vēstures, kas pieder pie t.s. personiskajiem dokumentiem, kas ietver arī autobiogrāfijas, nostāstus, dienasgrāmatas, vēstules, ģimenes ģealoģijas. Doktora pētījumā tiek noskaidrots, saskaņā ar kādām komunikācijas normām, valodas un kultūras resursiem, un sociālajiem priekšstatiem vecākās paaudzes cilvēki veido stāstus par savu dzīvi biogrāfiskā intervijā. Disertācijā izmantots materiāls, kas iegūts Nacionālās Mutvārdu Vēstures projekta 1996. gadā rīkotajā dzīvesstāstu vākšanas ekspedīcijā „Dzīvesstāsts Latvijā 96”.

Doktora pētījums sniedz ieguldījumu biogrāfiskajā socioloģijā un kvalitatīvo pētījumu metožu attīstībā un paplašina biogrāfisko pētījumu empīrisko pētījumu lauku Latvijā vairākos aspektos. Pirmkārt, disertācijas teorētiskā daļā tiek sniegts Latvijā šobrīd izvērstākais teorētisko un metodoloģisko risinājumu raksturojums biogrāfiskajos pētījumos un naratīvu analīzes performatīvās pieejas analītisks izklāsts. Otrkārt, tiek lietota un izvērtēta naratīva analīzes performatīvā pieeja, kā arī koncepcija par sociālo priekšstatu un kultūras resursu daudzveidību dzīvesstāstos. Treškārt, tiek noskaidroti un izanalizēti līdz šim maz aplūkoti pieredzes stāstu aspekti - dzīvesstāstu veidošanās komunikācijas procesā, valodas un kultūras resursu lietojums pieredzes verbalizēšanā un sakarības starp sociālo kontekstu un dzīvesstāstu saturu. Ceturtkārt, ir paplašināts pieredzes stāstu izpētes lauks, analizējot vēl nepētītu materiālu - biogrāfiskās intervijas ar vecākās paaudzes iedzīvotājiem Zemgales kultūrvēsturiskajā novadā.

Dzīvesstāsti dzīvo valodā, tādēļ jautājums par valodu ir viens no svarīgākajiem stāstījumu pētījumos. Doktora pētījumā gūtie secinājumi sniedz ieguldījumu latviešu literārās sarunvalodas izpētē un paplašina izpratni par mutvārdu stāstījumu organizējošām stratēģijām. Līdz šim dziļāko uzmanību valodas stratēģijām latviešu stāstījumu strukturēšanā ir pievērsusi Vieda Skultāne, koncentrējoties uz literāro stratēģiju lietojumu (Skultans, 1998). Tomēr disertācijas autore izejas pozīcija attiecībā pret dzīvesstāstiem ir būtiski atšķirīga no V. Skultānes pieejas, kura analizē dzīvesstāstus kā tekstus līdzās citiem tekstiem. Doktora pētījumā tiek ievērota pieeja, saskaņā ar kuru analīzes centrā ir stāstījumu veidošanās runas situācijā, galveno uzmanību pievēršot lingvistiskā repertuāra lietojumam un performatīvajai kompetencei, kas strukturē mutvārdu saziņu un pieredzes tālāknodošanas prakses.

Vecākās paaudzes cilvēku dzīvesstāsti ir nozīmīgs, interesants un arī grūts materiāls biogrāfiskiem pētījumiem vairāku iemeslu dēļ. 20. gadsimts Latvijas vēsturē ir bijis ārkārtīgi dinamisku un sarežģītu pārmaiņu laiks. Daļa vecākās paaudzes cilvēku ir piedzīvojuši visus

Latvijas 20. gadsimta vēsturē svarīgākos notikumus - Pirmo pasaules karu, pirmās neatkarīgās Latvijas Republikas nodibināšanu un pastāvēšanu, Otrā pasaules karu, padomju okupāciju un Latvijas Republikas atjaunošanu. Viņiem ir nācies sadzīvot ar pārmaiņām, ko nesa šie notikumi. Stāstītāju liecības atsedz zināmu notikumu nezināmas detaļas un dod iespēju skatīt vēsturisko notikumu attīstību caur cilvēku pieredzes prizmu un ikdienas rīcību. Dzīvesstāsti sniedz unikālu ieskatu līdz šim maz pētītajā ikdienas dzīves vēsturē un ļauj analizēt dzīves sociālo formu attīstību, parādot, kā cilvēki pielāgojās krasajām pārmaiņām 20. gs. gaitā.

Dzīvesstāsti, līdzīgi kā jebkurš stāsts par vēsturi, ir pagātnes notikumu tagadnes interpretācija. Tie parāda kā tagadne un pagātne kopā veido stāstu, kas tiek stāstīts (Bērks, 1998). Latvijas vecāko iedzīvotāju dzīvesstāstu analīze ļauj konstatēt ne tikai attālos notikumus, kas atdzīvojas tagadne, bet arī parāda šobrīd sabiedrībā pastāvošos priekšstatus par mūsu neseno pagātne. Vēl vairāk - pētot biogrāfiskās intervijas, var noskaidrot, kā dažādas kultūras normas un resursi tiek izmantoti, konstruējot individuālās dzīves pieredzes stāstus (Tisenkopfs, 1993). Stāstītāji savas dzīves dažādos notikumus iekļauj vienā stāstā, izmantojot visai daudzveidīgus sociālos priekšstatus un kultūrā balstītus modeļus, drošu atbalstu rodot jau nostabilizētos literāros žanros vai mutvārdu folklorā, kā arī dominējošos vēsturiskos naratīvos vai vietējos stāstījumos. Vecākās paaudzes cilvēku stāstos ir atrodamī kā 20. gs sākumā lietoti, tā 20. gs. vidū lietoti lingvistiskie un kultūras resursi - tātad dažādi pieredzes stāsta veidošanas paņēmieni. Turklāt sabiedrībā pastāvošie sociālie priekšstati, kultūras modeļi un lingvistiskie resursi tiek izmantoti 20. gs. beigās, kas ļauj novērot un novērtēt pārmaiņas valodā un pieredzes sakārtošanas un tālāknodošanas paņēmienos ilgā laika posmā.

Vecāko Latvijas iedzīvotāju dzīvesstāstu izvēle ir saistīta arī ar disertācijas autores darbu Nacionālās Mutvārdu Vēstures projektā.

2. Doktora pētījuma teorētiskie un metodoloģiskie aspekti

Doktora pētījums tiek veikts sociālajās zinātnēs pastāvošās biogrāfiskās pieejas ietvaros, kas ir izziņas paņēmiens, kurā tiek izmantoti dzīvesstāsti, dzīves vēstures, ģimenes ģealoģijas un citi personiskie dokumenti (Tisenkopfs, 1993). Biogrāfiskajā pieejā indivīds tiek skatīts kā unikāla realitāte, kas atrodas mainīgā un kompleksā sociālo attiecību tīklā. Tās centrā ir attiecības starp cilvēka dzīves vēsturi un viņa sabiedrības vēsturi (Miller, 2000). Disertācijā tiek analizēti biogrāfisko interviju laikā iegūti dzīvesstāsti un dzīves vēstures. Dzīvesstāsti ir stāstītāja brīvi izvēlēti savas dzīves apraksti, kas var būt gan saskaņoti un secīgi autobiogrāfiski stāstījumi, gan fragmentāri pieredzes stāstu savirkņējumi. Dzīves vēstures ir strukturētu biogrāfisku

interviju rezultāta tapuši stāstījumi, kas atspoguļo dzīves notikumu hronoloģiju. Jēdzieni dzīvesstāsti un pieredzes stāsti dažkārt tiek lietoti kā sinonīmi, ņemot vērā pastāvošo tendenci rast vienojošu terminu autobiogrāfisko mutvārdu vēstījumu apzīmēšanai (Linde, 1993, Langness and Frank, 1981).

Mūsdienās biogrāfisko pētījumu laukā pastāv liela teorētisko pieeju daudzveidība, un dažādi virzieni ir attīstījušies savstarpēji neatkarīgi - to kopīgā ievirze ir tā, ka šie pētījumi ir balstīti biogrāfiju analīzē (Miller, 2000). Disertācijas teorētiskajā daļā sniegts biogrāfiskajā pieejā pastāvošās teorētiskās daudzveidības apkopojošs raksturojums, kas ļauj norādīt uz atšķirībām dažādu pieeju starpā un tādējādi precīzāk iezīmēt doktora pētījuma teorētisko ievirzi. Doktora pētījuma ir izmantota naratīva analīzes performatīvā pieeja.

Naratīva analīzes pieejā galvenais izpētes priekšmets ir stāstījums. Tiek analizēts nozīmes veidošanas process, pievēršot uzmanību sarežģītu lingvistisku un sociālu likumu kopumiem, kas strukturē un vada sarunu starp intervētāju un stāstītāju (Riessman, 1993). Dzīvesstāsti tiek uzlūkoti kā naratīvas konstrukcijas, kurās attiecības starp dzīvi un tās atveidojumu stāstījumā pastarpina atmiņa, apzina, valoda, saziņas situācija, komunikācijas noteikumi, pieredze par citiem stāstiem un zināšanas par sociālajiem procesiem sabiedrībā. Jāatzīmē, ka arī naratīva analīzes pieeja nav vienots teorētisku pieņēmumu lauks, tās ietvaros pastāv vairāki atšķirīgi virzieni, no kuriem viena galējā ievirze skata stāstījumus kā attiecības starp tekstiem, bet otra - kā attiecības starp cilvēkiem (Riessman, 1993).

Disertācijas autore naratīva analīzes pieeju ir pielāgojusi konkrēto pētījuma mērķu sasniegšanai, par pamatu ņemot ievērojamā mūsdienu folklorista Ričarda Baumaņa performatīvi centrētas mutvārdu literatūras koncepciju (Bauman, 1986) un sociologa Čarlza Brigsa koncepciju par interviju kā komunikatīvu notikumu (Briggs, 1986). Saskaņā ar R. Baumaņa performances teoriju uzmanība tiek pievērsta gan komunikatīvajam procesam, kura laikā top dzīvesstāsts, gan stāstam, kurā pieredze ieguvusi savu izpausmi valodā, gan notikumiem, par kuriem tiek vēstīts (Bauman, 1986). Saskaņā ar Č. Brigsa koncepciju biogrāfiskās intervijas tiek skatītas kā komunikatīvi notikumi, kuros pieredzes interpretāciju kopīgi veido intervētājs un intervējamais saskaņā ar specifiskiem komunikācijas noteikumiem, sociālajām lomām un mērķiem, kur mijiedarbība un konteksts nosaka to, ko pētnieks uzzinās intervijas gaitā (Briggs, 1986). Tādējādi teorētiskā skatījuma centra tika izvirzītas attiecības starp stāstu un stāstīšanas situāciju, stāstu un valodu, stāstu un dzīves notikumiem. Tiek lietota arī vadoša naratīvu analīzēs speciālista Marka Frīmana koncepcija par daudz balsību stāstījumos (Freeman, 2002), lai sasniegtu doktora pētījumā izvirzītos mērķus - izprastu dzīvesstāstus kā sociālus vēstījumus un novērtētu daudzveidīgos sociālo priekšstatu un kultūras resursu veidotos atbalsta punktus pieredzes stāstos. M. Frīmans atzīst, ka autobiogrāfija ne tikai reprezentē dzīvi no dzimšanas līdz kādam punktam

tagadnē - stāstījumi vienmēr ietver arī pieredzes, kas ir iesakņotos ģimenē, kopienā, pilsētā, nācijā - respektīvi, indivīda dzīves pasaulē. Stāstītāji, mēģinot atainot savu dzīves pieredzi stāstījumā, apzināti vai neapzināti meklē drošu atbalstu jau nostabilizētās žanra formās vai nu rakstītos avotos vai mutvārdu kultūrā (Tonkin, 1992). Turklāt cilvēki ne tikai aizņemās stāstījumu sakārtošanas paņēmienus individuālās dzīves izteikšanai no kultūras, bet arī savas dzīves notikumus atlasa un iekļauj individuālajos stāstos saskaņā ar kultūrā dominējošām tēmām. Tādējādi autobiogrāfijas vēsta ne tikai par indivīda pieredzi, bet arī par sociālo pasauli, kurā norit konkrētā dzīve (Freeman, 2002).

Naratīva nanahzes performatīvā pieeja sniedz teorētiskā skatījuma modeli, bet analīzes metodoloģija ir balstīta sociologu K. K. Riismanes un R. Millera sniegtajā stāstījumu naratīvas analīzes metodē (Riessman, 1993, Miller, 2000). Biogrāfisko interviju analīzē tiek lietota induktīvā metode, virzoties no tekstiem pie teorijām, nepārtraukti meklējot izskaidrojumu tam, kāpēc šis stāstītājs dialogā ar šo intervētāju attīsta savu stāstījumu tieši šādā veidā.

Pirmkārt, tiek aplūkota stāsta veidošanās situācija un rašanās konteksts - biogrāfiskās intervijas tiek analizētas kā komunikatīvi notikumi. Tiek pievērsta uzmanība: (1) stāstītāju ievērotajiem komunikācijas noteikumiem; (2) sarunas dalībnieku lomām, motivācijai, sadarbībai un attiecībām; (3) biogrāfiskās intervijas kontekstam.

Otrkārt, biogrāfiskās intervijas tiek analizētas kā mutvārdu teksti, pievēršot uzmanību stāsta valodai - kādus izteiksmes veidus, lingvistiskos paņēmienus un stāstījuma modeļus savas pieredzes izteikšanai izmanto stāstītāji. Dzīvesstāstu kā mutvārdu tekstu analīzē tiek pievērsta uzmanība (1) lingvistiskajam repertuāram, kas veido mazās stāstījuma vienības un (2) naratīvajiem modeļiem, kas atsevišķos stāstījumus savieno stāstā par dzīvi.

Treškārt biogrāfiskajās intervijās tiek analizēta pagātnes interpretācija, pievēršot uzmanību stāstījumu tēmām un to savstarpējam izkārtojumam. Tiek pievērsta uzmanība dzīvesstāstus veidojošajiem notikumiem: (1) meklējot tēmas, kas parādās lielākajā daļā stāstu; (2) pievēršot uzmanību noklusējumiem; (3) analizējot sasaisti starp personīgās pieredzes stāstiem un 90. gados sabiedrībā dominējošiem pagātnes interpretācijas modeļiem.

3. Pārskats par doktora pētījumā iegūtajiem rezultātiem

Doktora pētījumā analizētas 39 biogrāfiskās intervijas ar 43 vecākās paaudzes cilvēkiem*, kas ierakstītas Nacionālā Mutvārdu Vēstures projekta organizētajā ekspedīcijā „Dzīvesstāsts

* Interviju arhivēšanas posmā pieredzes trūkuma dēļ netika konsekventi ievērots princips reģistrēt katalogā vienas intervijas divus stāstītājus katru ar savu kārtas numuru, neskatoties uz to, ka viņu stāsti ieskaņoti vienā kasetē un abi

Latvija 96" Zemgales pusē - Vadakstē un tās apkārtnē. Disertācijas autore ir piedalījusies 11 biogrāfisko interviju ierakstīšanā. Biogrāfiskās intervijas ir vidēji 1,5 -2 stundas garas (kopā aptuveni 98 ieraksta stundas). Visiem pieredzes stāstiem veikti kopsavilkumi, tekstam tuvi pārstāsti (kopā 240 lpp. teksta), un 10 izvērstākie, detalizētākie un valodā bagātākie dzīvesstāsti atšifrēti pilnībā, kā arī trīs stāstiem atšifrēti izvēlēti fragmenti (aptuveni 300 lpp. t. eksta).

Biogrāfisko interviju analizē gūtie rezultāti ir nozīmīgi vairākos aspektos: (1) sniedz pārskatu par ekspedīciju „Dzīvesstāsts Latvijā 96”; (2) analizē biogrāfiskās intervijas kā komunikatīvus notikumus; (3) analizē dzīvesstāstus kā mutvārdu tekstus; (4) analizē sakarības starp sociālo kontekstu un pagātnes interpretācijām stāstījumos.

3.1. Pārskats par ekspedīciju „Dzīvesstāsts Latvijā 96”

Ekspedīcijā lietotā intervēšanas stratēģija bija ierosināt stāstu, ļaujot stāstītājam pašam izvēlēties tēmas un notikumus, par ko viņš vai viņa vēlētos runāt. Līdz ar to ierakstīto dzīvesstāstu garumu noteica, no vienas puses, stāstītāja vēlēšanās un spēja stāstīt, un intervētāju vēlēšanās dokumentēt pēc iespējas vairāk dzīvesstāstu no oiras puses. No 39 intervijām tikai atsevišķos gadījumos, kur stāstītāji bija noskaņoti garākai sarunai, ieraksti[©] dzīvesstāsta apjoms pārsniedz 1,5-2 kasetes un intervētāji pie stāstītāja atgriezušies atkārtoti. Bet pat garākie ekspedīcijā veiktie ieraksti tikai fragmentāri atsedz konkrēto dzīves gājumu un pieredzi. Salīdzināšanai - NMV kolekcijas garākie dzīvesstāstu ieraksti, kuros stāsts tiešām izsmeltoši atsedz stāstītājā dzīves gājumu un atsevišķas dzīves epizodes pat atkārtojas, veidojas no 10 līdz 15 ieraksta stundām. Tomēr, kā norādījis gan mutvārdu vēsturnieks Alesandro Portelli, gan sociologs Roberts L. Millers, pilnīgu dzīvesstāstu ierakstīt nemaz nav iespējams un ieraksta garumam ne vienmēr ir izšķiroša nozīme (Portelli, 1998, Miller, 2000).

Ekspedīcijas laikā ierakstītajam biogrāfiskajām intervijām piemīt mozaīkveida raksturs. Stāsti ir tematiski ļoti atšķirīgi - vienā runāts vairāk par jaunību, otrā par ģimeni, trešajā par darbu, ceturtajā - par karu, izsūtījumu, nometnēm, piektais stāsts ir pilns ar mūsdienu folkloras elementiem utt. Ierakstītais materiāls ir ārkārtīgi interesants, tomēr tas spilgti izgaismo vienīgi atsevišķus intervēto cilvēku dzīves aspektus un personības šķautnes, bet kopumā gan pašu cilvēku, gan viņa dzīvi atstāj grūti saskatāmu. Tādēļ par kopīgā sociālā telpā svarīgiem kultūras modeļiem var spriest daudz lielākā mērā, nekā par pašu stāstītāju, viņa dziļo pasaules izjūtu un dzīves pieredzes bagātību. Pieredzes daudzveidība sniedz plašu materiālu, kas ļauj konkretizēt tālāko pētījumu virzienus un var veidot pamatu atkārtotām, jau strukturētām intervijām.

stāstītāji parakstījušies vienā vienošanās līgumā. Līdz ar to radās neatbilstība starp arhīvā reģistrēto biogrāfisko interviju skaitu un intervēto cilvēku skaitu. Nākošo ekspedīciju materiālu arhivēšanā šī nepilnība tika novērsta.

Biogrāfisko interviju analīzes gaitā konstatētas sakarības starp ierakstīta materiāla raksturu, ekspedīcijas metodoloģisko ievirzi un plašāku sociālo kontekstu 90. gadu Latvijā. Kā liecina NMV arhīvā uzkrātie materiāli, un 1996. gada ekspedīcijas materiāli kā daļa no kopējā krājuma, daudzi vecākās paaudzes cilvēki stāstīja savu stāstu kā liecību par Latvijas vēsturē svarīgiem notikumiem un viņus lielā mērā motivēja apziņa par sevi kā par šo notikumu aculieciniekiem. Individuālo stāstu sasaiste ar sociālās atmiņas atjaunošanas un veidošanas procesiem sabiedrībā parādās gan caur stāstos skartajām tēmām (dzīve Latvijas valstī pirms 1940. gada, pretestības kustība, deportācijas, ieslodzījums, pasīvās pretošanās formas, grūtā dzīve kolhozā), gan caur atsaucēm uz tādām sociālajā atmiņā aktualizētām lietām kā svētku svinēšanu, kultūrvēsturiskiem aspektiem u.c. Tomēr jāatzīmē, ka ne tikai stāstītāji, bet arī paši NMV projekta dalībnieki un ekspedīcijas intervētāji nebija brīvi vai distancēti no 90. gados aktuālās nepieciešamības pēc patiesākas vēstures veidošanas un ticības, ka to glabā individuālā atmiņa.

3.2. Pārskats par biogrāfiskajām intervijām kā komunikatīviem notikumiem

Vienu no doktora pētījuma mērķiem bija noskaidrot stāstītāju un intervētāju lietotos komunikācijas noteikumus un novērtēt sociālas situācijas ietekmi uz dzīves pieredzes pasniegumu biogrāfiskajās intervijās. Analīzes procesa sākumā pārsteidza stāstītāju atšķirīgās atbildes intervētāju ierosinājumam izstāstīt dzīvesstāstu - daži labprāt iejutās stāstītājā lomā, citi vēlējās tikt intervēti, vēl citi - vienkārši parunāties par dzīvi. Biogrāfisko interviju atšķirīgais raksturs lika meklēt skaidrojumu, kāpēc ierakstītais materiāls ir tik daudzveidīgs pie līdzīgiem nosacījumiem, kurus bija iecerēts ievērot.

Kaut gan visu pētījumā izmantoto interviju veikšanas pamatā bija iecerēta brīva dzīvesstāsta intervijas pieceja, stāstītāju atbildes intervētāju ierosinājumam izstāstīt savu dzīvesstāstu bija atšķirīgas. Daļa no doktora pētījumā analizētajiem autobiogrāfiskajiem stāstījumiem ir dzīvesstāsti - brīva biogrāfiska intervija, kurā tēmas un to izkārtojumu izvēlas stāstītājs. Daļa - dzīves vēstures, kas ir daļēji strukturētas biogrāfiskas intervijas, kurās stāstītāju atbildes izriet no intervētāju jautājumiem. Lielākajā daļā biogrāfisko interviju atrodami gan stāstītāja brīvi izvēlēti stāstījumi, gan intervētāja vadīta saruna. Trīs no intervētajiem cilvēkiem izvēlējās sekot sarunas noteikumiem - viņi izvairījās veidot stāstu un atbildēt uzjautājumiem, bet labprāt runāja par dažādiem vēstures un ikdienas dzīves notikumiem, reproducējot sabiedrībā pastāvošus viedokļus, stereotipus, pārstāstot vietējās baumas u.c.

Biogrāfisko interviju analīzes rezultātā tika atklāti arī vairāki komunikācijas noteikumi, kas zinātniskajā literatūrā tiek raksturoti kā vietēji saziņas paradumi (Briggs, 1986, Jackson, 1987). Biogrāfiskajās intervijās tika ievēroti noteikti paradumi, kas raksturīgi savstarpējās saziņas telpā

Latvijā: 1) noteikumi attiecībā pret emociju izpaušanu un 2) pauzes kā tradicionāls komunikācijas paņēmieni. Autobiogrāfiskajos stāstījumos emocijas netika iznestas priekšplānā ne vēstījumā, ne intervētāju jautājumos. Izteiks emocionalitātes noklusēšana kā no stāstītāju, tā no intervētāju puses ļauj secināt, ka Latvijā (vismaz vecākajā paaudzē) noteikumi attiecībā pret emociju izpaušanu neparedz dalīties emocionālajā pieredzē ar svešiem cilvēkiem. Emocionālie pārdzīvojumi pieder pie intīmas pieredzes, kuras atsegšana tādā sociālā notikumā kā biogrāfiskā intervija nebija pieņemama ne intervētājiem, ne stāstītājiem. Analizējot intervētāju prasmi vadīt sarunu par dzīvi ar mazrunīgiem stāstītājiem, tika atklāts vēl viens komunikācijas noteikums, kuru ievēroja liela daļa vecākās paaudzes stāstītāju - pauzes un klusums kā tradicionāls komunikācijas paņēmieni. Klusēšana, ko veidoja garākas vai īsākas pauzes, darbojās kā saprašanās lauks starp stāstītāju un intervētāju - gan ļaujot stāstītājam pierast pie intervijas situācijas, gan paužot vecākā gadagājuma lauku cilvēku dzīves ritmu un pasaules izjūtu, gan kalpojot kā izteiksmes paņēmieni, kas pasvīturo sacītā nozīmīgumu. Intervētajas, kuras prata piemēroties stāstītāju komunikācijas paradumiem un ievērot lēno runas ritmu un pauzes kā runas paņēmieni, ir ierakstījušas veiksmīgākas intervijas, nekā lās, kurām šīs iemaņas trūka.

Doktora pētījumā tika atklāts, ka vecākās paaudzes lauku iedzīvotāju saziņā ievērotās sociālās normas un runas paradumi lielā mērā iespaidoja viņu dzīvesstāstu formu un saturu. Izpratne par runas noteikumu un paradumu ietekmi uz pieredzes un dzīves notikumu atainojumu stāstījumos ir nozīmīga kvalitatīvo pētījumu metodoloģijā, liekot kritiskāk raudzīties uz interviju kā informācijas avotu.

Biogrāfisko interviju analīzē tika pievērsta uzmanība biogrāfisko interviju situatīvajiem aspektiem. Tika konstatēts intervētāju prasmi (sniegt skaidrojumu par intervijas mērķiem, nodibināt un uzturēt sadarbību un vadīt interviju) nozīmīgs iespaids uz interviju formu un saturu. Biogrāfisko interviju situatīvatāti apliecināja arī novērotais citu intervijas dalībnieku klātbūtnes iespaids. Piemēram, vairākās intervijās spilgti parādījās dzīves draugu attiecības. Vienīgi gadījumos, kad abu attiecības bija pozitīvas, intervija ieguva laulāta drauga klātbūtnes dēļ. Saskaņas trūkuma gadījumā dzīvesbiedra klātbūtne apklusināja iesākto stāstu vai mainīja tā gaitu. Arī vietējo ekspedīcijas organizētāju klātbūtne atstāja iespaidu uz intervijas gaitu. Pārzinot stāstītāja biogrāfiju un repertuāru, vietējie cilvēki varēja uzvedināt viņu uz vairākiem stāstiem, kuri bez viņu klātbūtnes nebūtu ierakstīti. Tomēr atsevišķos gadījumos vietējo cilvēku klātbūtne pārtrauca iesākto intervijas gaitu, pievēršot sarunu novadpētniecības jautājumiem. Tika konstatēts, ka dzīvesstāstu tēmu izvēlē ir jūtams arī iedomāto intervijas klausītāju iespaids. Pati intervijas situācija paredz, ka tiek radīts materiāls, kas vēlāk tiks izmantots - pētījumos, publikācijās u. tml. Plašāka klausītāju loka klātbūtne jūtama kā sabiedrībā dominējošā vēstures interpretācijas modeļa spiediens. Dažos gadījumos stāsts jau no paša sākuma tika stāstīts kā

pagātnes notikumu aculiecinieka stāsts plašākam cilvēku lokam, saistot personiskās dzīves notikumus ar sociālajā atmiņā nozīmīgiem notikumiem Latvijā 90. gadu vidū. Dažos gadījumos izjosta vai iedomāta sociālā spiediena dēļ netika runāts par notikumiem, kas stāstīšanas brīdī sabiedrībā tika vērtēti negatīvi. Dažkārt par iespējamiem klausītājiem tika iedomāts tikai intervijas noslēgumā, un tad notika vienošanās par ierobežojumiem intervijas izmantošanā (piemēram, publikācijas neminēt vārdu, nenodot ierakstu vietējā novadpētniecības muzejā).

3.3. Pārskats par pieredzes stāstiem kā mutvārdu tekstiem

Doktora pētījumā tika analizēta stāsta dzīve valodā - lingvistiskais repertuārs un kultūras resursi, kas palīdz individuālajai pieredzei iegūt stāsta veidolu. Kā nozīmīgas un Latvijā maz pētītas problēmas tika izvirzītas, pirmkārt, stāstījuma veidošanās izpēte sarunvalodā, pievēršot uzmanību atsevišķu stāstījuma vienību uzbūvei, un, otrkārt, vecākās paaudzes stāstītāju izmantoto naratīvo modeļu izpēte, pievēršot uzmanību atsevišķo stāstījuma vienību savstarpējai saistībai biogrāfiskajā intervijā.

Tika konstatēts, ka tikai daži no intervētajiem cilvēkiem varēja izveidot labu stāstu par savu dzīvi, bet lielākā daļa intervēto cilvēku to pat nepūlējās darīt vēl vairāk - ne visi varēja izveidot pat mazus stāstus par atsevišķiem dzīves notikumiem. Dzīvesstāstu transkripcijas laikā, mēģinot tulkot runāto vārdu rakstītā tekstā, tika konstatētas būtiskas atšķirības starp runāto un rakstu valodu. Dzīvesstāsti, kas izklausījās interesanti un aizraujoši, rakstītā tekstā nereti kļuva grūti saprotami. Savukārt stāsti, kas izklausījās garlaicīgi un nabadzīgi, rakstīta tekstā atklājās kā informatīvi un vērtējumiem bagāti dzīvesstāsti. Tika uzdots jautājums, kā valodā tiek „būvēts” dzīvesstāsts - kas savieno saskaņotā jēgas struktūrā atšķirīgus naratīvus, kas stāstīti vienā biogrāfiskā intervijā, kādēļ daži stāsti ir veiksmīgi izstāstīti un izklausās interesanti, bet citi ne.

Pieredzes stāstu analīzes rezultātā tika konstatēts, ka pieredzēto notikumu bagātība pati par sevi nav iemesls, lai rastos labs dzīvesstāsts. Atkārtoti klausoties biogrāfisko interviju audioierakstus, tika konstatēts, ka uzrunājoši ir tie stāstījumi, kuri tiek aktieriski izspēlēti. Vecākās paaudzes stāstītāji Latvijā panāk stāsta ekspresivitāti, radot stāstus, kas aizrauj gan tiešas saskarsmes situācijā, gan klausoties audio ierakstā, izmantojot dialogisko saiti ar klausītāju, runas intonatīvās iespējas un neverbālos izteiksmes līdzekļus, kā arī mutvārdu tradīcijas latviešu kultūrā (tradicionālajā un mūsdienu folklorā). Dzīvesstāstu analīzes rezultātā tika gūts apstiprinājums pieņēmumam, ka intervijas situācijā ierakstītais stāstījums ir mutvārdu priekšnesums, ko veido konkrēts stāstītājs konkrētam klausītājam (Bauman, 1996, Tonkin, 1992). Nozīme ir valodas izjūtai un mutvārdu izteiksmes līdzekļu pārvaldīšanai, kas ļauj sarunā veidot sīkas stāstījuma vienības, un stāsta kompozīcijas izjūtai, kas ļauj radīt no dzīves stāstu.

Dzīvesstāstu kā mutvārdu tekstu analīze tika konstatēta atšķirības valodas lietojuma starp dažādām paaudzēm, ko raksturo gan atšķirības teikumu uzbūvē, gan izteiksmes līdzekļu lietojumā. Stāstītāji, kuri dzimuši ap 20. gadu un agrāk, visumā ievēroja sarunvalodas literārās normas un stāstījuma uzbūves literārās stratēģijas lielākā mērā, nekā tie, kuri dzimuši 30. gados un vēlāk. Vecāko stāstītāju valodā tika novēroti īsāki teikumi, vecvārdi un valodas formulas, kas aizgūtas no vēstītājas folkloras. Tika novērots arī prasmīgs neverbālo līdzekļu lietojums (izteiksmīgas intonācijas, runas ritms un ātrums, pauzes un uzsvare), kas atgādina par saikni ar tradicionālo mutvārdu kultūru. Stāstītāji, kuri dzimuši pēc 30. gada un vēlāk, jau izmanto citus valodas paņēmienus dzīves pieredzes izteikšanā. Līdzās tradicionālās mutvārdu kultūras elementiem (valodas formulām, izteicieniem, parunām) parādās arī mūsdienu mutvārdu kultūras elementi (piemēram, profesionālā leksika).

Kā nākošais būtiskais jautājums disertācijā analizēti Latvijas vecākās paaudzes iedzīvotāju lietotie stāstījumu sakārtošanas paņēmieni, kas atsevišķās stāsta epizodes savieno stāstījumā par dzīves gājumu. Jautājums par stāstījumu sakārtojošiem modeļiem ir komplicēts gan naratīva analīzes teorijās pastāvošas nevienprātības, gan biogrāfisko interviju sarežģītās uzbūves dēļ. Biogrāfiskajās intervijās pārsedzas dažādi autorības veidošanas paņēmieni, dažādi laika atveidošanas paņēmieni, dažādi notikumu atlases principi, dažādi izteiksmes žanri. Doktora pētījuma, analizējot naratīvos modeļus stāstījumos, tika pievērsta uzmanība dzīves gaitas attēlošanas paņēmieniem - kā autobiogrāfiskā atmiņa vienā stāstā savieno laikā un telpā attālus notikumus, veidojot pagātnes notikumu sasaisti pēc saviem ieskatiem.

Dzīvesstāstu analīzes rezultātā tika konstatēti lineārais un fragmentārais kā dominējošie naratīvie modeļi, kas atsevišķās stāsta epizodes savieno stāstījumā par dzīves gājumu. Doktora pētījumā tika konstatēts, ka tikai viens no ekspedīcijā ierakstītajiem stāstiem ir lineāri secīgs stāstījums, kurš ietver attīstības līniju. Liela daļa stāstījumu vai vismaz ievērojami naratīvi autobiogrāfiskajos stāstos paredz lineāru dzīves notikumu secīgu atveidošanu, tomēr bez attīstības līnijas klālbūtnes. Tika konstatēti vairāki dzīvesstāsti, kuru uzbūve ir izteikti fragmentāra un vienlaicīgi stāsta valoda un pasniegums liecina par stāstītāja augstu lingvistisko un performatīvo kompetenci. Turklāt tika konstatēts, ka vecākā gadagājuma cilvēkiem visumā bija vieglāk izveidot saskaņotu stāstu par savu dzīvi nekā tiem, kuri dzimuši pēc 30. gada.

Lai iegūtu pilnīgāku priekšstatu par latviešu un Latvijas iedzīvotāju izmantotajiem naratīvajiem modeļiem, ekspedīcijā ierakstītās autobiogrāfiskās liecības tika salīdzinātas ar ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu dzīvesstāstiem. Rezultātā tika konstatēts, ka Zviedrijā dzīvojošie latvieši visumā izveido par sevi hronoloģiski secīgus attīstības naratīvus. Var konstatēt, ka Zviedrijas latvieši ir adaptējuši hronoloģiski secīga attīstības naratīva modeli, kas dominē Zviedrijā. Tomēr ir pamats domāt, ka šo stāstījumu sakārtotība ir arī intervijas situācijas noteikta

- intervētajam no Latvijas cilvēki pulējas sniegt pēc iespējas sakārtotu stāstījumu, kas reprezentē arī trimdas ideoloģiju un vērtības. Tika konstatēts, ka vairāki ekspedīcijā „Dzīvesstāsts Latvijā 96” ierakstītie stāstījumi drīzāk atgādina R. Ķīļa pētītos Babraukas ciema latviešu stāstījumus, kas neparedz dzīves līniju, kas vijas cauri stāstiem un ietver sevī secīgu dzīves pieredzes izklāstu. R. Ķīlis novērojis, ka Babraukas ciemā dažādu tautību ciematnieki attēlo savas dzīves līdzīgi, bet reizē atšķirīgi no pilsētu iedzīvotājiem vai izsūtītajiem latviešiem (Ķīlis, 2002), Arī Vadakstē un tās apkārtnē ierakstītajās biogrāfiskajās intervijās var novērot līdzīgu situāciju - dažādu tautību iedzīvotāji veido savus dzīvesstāstus pēc līdzīgiem principiem.

3.4. Pārskats par pagātnes interpretācijām dzīvesstāstos

Viens no doktora pētījuma mērķiem bija noskaidrot sakarības starp sociālo kontekstu un dzīves pieredzes reprezentācijām. Biogrāfisko interviju analīzes rezultātā tika konstatētas sakarības starp ekspedīcijas norises sociālo kontekstu un ierakstīto pieredzes stāstu formu un saturu. MMV projekta mērķi - dokumentēt tautas dzīvo vēsturi izrietēja no 90. gadu Latvijā dominējošās attieksmes pret nesenās pagātnes nozīmīgumu un nepieciešamību atjaunot sociālo atmiņu. Gan intervēto cilvēku atsaucība, gan stāstos dominējošās tēmas parādīja, ka arī pieredzes stāstu autorus lielā mērā iespaidoja sabiedrībā pastāvošā nepieciešamība pārrakstīt Latvijas 20. gadsimta vēsturi atbilstoši atjaunotās neatkarības situācijai.

Biogrāfiskajās intervijās skarto tēmu analīzes rezultātā tika konstatēts, ka ierakstītajās intervijās mazāk nozīmīgas izrādījās bērnības atmiņas, bet centrā izvirzījās dramatiskākie vai kādu pamācību ietverošie dzīves notikumi. Bērnības un jaunības dzīves notikumi bieži vien bija ļoti personiska rakstura, reizēm tie tika ņemti no ģimenes stāstu repertuāra (komiski atgadījumi, robežpārkāpēju stāsti), bet galvenokārt tie liecināja par darbu un dzīvi 20. un 30. gadu Latvijā. Mierīgā, sakārtotā, darbīgā un nākotnes plāniem piepildītā ikdienas dzīve stāstos kontrastēja ar vēlākajiem vardarbīgajiem un neparedzamajiem notikumiem, ko nesa padomju okupācija un Otrais pasaules karš. Stāstījumi liecina par kara laiku, grūto pēckara periodu, vai padomju varas represijām. Neskatoties uz individuālo notikumu daudzveidību un atšķirīgo pasniegumu, gandrīz visos stāstos caur tajos skartajām tēmām tika konstatēta sasaiste ar sociālās atmiņas veidošanas procesu, kurā bija svarīgi atjaunot saikni ar Latvijas pirmās neatkarīgās republikas laiku un atrast liecības par totalitārā režīmā pavadītajiem gadiem, meklējot padomju okupācijas negatīvo iespaidu uz cilvēku dzīvē. Tika konstatēti noklusējumi, kas atsedz sociālo spiedienu pieredzes stāstu veidošanā - tie attiecās uz tādām tēmām kā iesaiste padomju ideoloģiskajās organizācijās un pozitīvie aspekti padomju laika ikdienas dzīvē.

Biogrāfisko interviju analīzes gaitā tika atklāts, ka būtiska katra stāsta skarta tēma ir sociālo pārmaiņu uztvere, to pārdzīvojums un atspoguļojums. Stāstījumos atainoto notikumu analīzē kā galvenās tiek aplūkotas rīcības stratēģijas, kas saistītas ar centieniem saglabāt kontroli pār savu dzīvi. Pirmkārt, savā rīcībā izmantojot adaptācijas stratēģijas, lai pielāgotos jaunajiem apstākļiem. Otrkārt, izmantojot kontinuitātes uzturēšanas stratēģijas, lai mēģināti pēc iespējas ilgāk uzturēt ierasto dzīves kārtību un vērtības - nacionālo ideoloģiju un kristīgās tradīcijas.

Atmiņu stāstījumu analīzes rezultātā tika konstatēts, ka nozīmīgas adaptācijas stratēģijas izrietēja no nepieciešamības pielāgot dzīvi padomju varas diktētajai kartībai. Pirmkārt, tās attiecās uz elementārāko vajadzību apmierināšanu, kad cilvēkiem nācās izkopt paņēmienus, kā sagādāt sev un ģimenei iztiku, apģērbu un iekārtot mājokli pēc kara postījumiem, padomju nesaimnieciskuma un preču deficīta apstākļos. Otrkārt, tās attiecās uz vajadzību pēc drošības. Tika izkoptas tādas stratēģijas kā „klusēšana” un „aizmiršana”, kas attiecās uz tēmām, uzskatiem un tradīcijām, kas bija saistītas ar nacionālās neatkarības ideoloģiju un reliģiju. Aktīvākās drošības radīšanas stratēģijas var tikt skatītas saistība ar iekļaušanos padomju ideoloģiski politiskajās organizācijās.

Tika konstatēts, ka nozīmīgākās kontinuitātes uzturēšanas stratēģijas izveidojās saskaņā ar nepieciešamību pēc iespējas ilgāk uzturēt iepriekšējo dzīves un domāšanas modeli. Tika novērotas daudzveidīgas kontinuitātes stratēģijas - identitātes uzturēšanas stratēģijas (piemēram, darba tikuma saglabāšana), norobežošanās un neiesaistīšanās stratēģijas (norobežošanās no politiskiem notikumiem, neiesaistīšanās padomju organizācijās), baznīcas tradīciju ievērošana. Retāk tika konstatētas aktīvas pretošanās formas (iesaistīšanās pagrīdes organizācijās, nacionālo partizānu kustībā). Turklāt notikumi, kas uzsvē kontinuitāti, biogrāfiskā intervijā palīdz attēlot stāstītājus kā tādus cilvēkus, kuri nav mainījuši savu pārliecību un uzskatus, mainoties politiskajām varām. Tika konstatēts, ka stāstījumu autori bieži apliecināja domāšanas un rīcības modeļu kontinuitāti savās dzīvēs, kur vien tas stāstījuma bija iespējams. Viņi neaktualizēja iespējamību, ka cilvēka personība un uzskati varētu radikāli mainīties dzīves laikā. Piemēram, vairāki intervētie cilvēki kritiski vērtēja uzskatu maiņu citu cilvēku dzīvēs.

Gandrīz katrā intervijā tika izteikts arī tagadnes situācijas vērtējums. Lielākā daļa stāstītāju bija visai kritiski savos izteikumos, jo atmodas sākuma laika gaidas nesakrita ar reālo situāciju 1996. gadā. Tika atzīmēts bezdarbs, nabadzība, cenu kāpums, infrastruktūras pasliktināšanās, kultūras dzīves kritums. Vecie ļaudis uzsvēra zemās pensijas un savu bērnu grūtības pielāgoties jaunajiem tirgus ekonomikas apstākļiem lauksaimniecībā. Biogrāfiskajās intervijās ir vērojama filozofs M. Kūles sniegtā 90. gadu situācijas analīzē konstatētā vēlēšanās atkārtot pirmās Latvijas sasniegumus, nerēķinoties ar to, kā ir mainījusies pasaule (Kūle, 1996). Vienlaicīgi tika

konstatēts, ka stāstītāju naratīvais paštēls veidots un pagātnes notikumi atlasīti saskaņā ar neatkarības ideoloģiju.

4. Galvenie secinājumi

Galvenie secinājumi izriet no doktora pētījumā veiktās dzīvesstāstu kā sociālu vēstījumu analīzes un ir iedalāmi divās grupās: 1) secinājumi saistībā ar disertācijas zinātnisko devumu biogrāfiskajā socioloģijā teorijas attīstībā Latvijā un 2) secinājumi saistībā ar disertācijas ieguldījumu metodoloģijas attīstībā.

4.1. Galvenie secinājumi par naratīva analīzes performatīvās pieejas lietojumu doktora pētījumā

Doktora pētījumā veiktās dzīvesstāstu analīzes rezultātā ir stiprināti izmantotās teorētiskās pieejas balsti. Naratīva analīzes performatīvās pieejas lietojums biogrāfisko interviju analīzē var tikt uzskatīts par veiksmīgu. R. Baumaņa (Bauman, 1986) koncepcijas un Č. Brigsa (Briggs, 1986) teorētiskā skatījuma sintēze doktora pētījumā dod iespēju analizēt pieredzes stāstus kā sarežģītas sociāli konstruētas versijas par individu pagātni, pievēršot uzmanību gan stāstījuma notikumam, gan stāstījumam kā tekstam, gan notikumiem, par kuriem tiek stāstīts. Skatījums uz interviju kā komunikatīvu notikumu sniedz modeli, kā analizēt pieredzes stāstu veidošanās sociālos aspektus biogrāfiskās intervijas situācijā. Skatījums uz dzīvesstāstiem kā mutvārdu tekstiem dod iespēju analizēt valodas repertuāru un naratīvos modeļus individuālās dzīves pieredzes izteikšanā. Skatījums uz stāstījumos atainotajiem notikumiem kā sociālam un naratīvām konstrukcijām ļauj analizēt sociālo priekšstatu un sociālā konteksta ietekmi uz dzīves notikumu atainojumu stāstījumā.

4.1.1. Secinājumi par pieredzes stāstiem kā komunikatīviem notikumiem

Doktora pētījumā veiktā pieredzes stāstu analīze stiprināja pieņēmumu, ka biogrāfiskā intervija ir īpašs komunikatīvs notikums ar specifiskiem noteikumiem un sociālajam lomām, kas jāpieņem un jāievēro intervijā iesaistītajiem dalībniekiem (Briggs, 1986, Kopijn, 1998). Tika konstatēts, ka intervētie cilvēki veido dialogu ar intervētājām saskaņā ar trim atšķirīgiem komunikācijas noteikumiem - dzīvesstāsta intervijas noteikumiem, dzīves vēstures intervijas noteikumiem un draudzīgas sarunas noteikumiem.

Pieredzes stāstu analīze tika veikta saskaņā ar pieņēmumu, ka biogrāfiska intervija ir dialogs starp stāstītāju un intervētāju, kura forma un saturs ir lielā mērā situatīvi (Briggs, 1986, Bauman, 1986, Gāle-Kārpentere, 2001). Komunikatīvās situācijas analīze parādīja, ka biogrāfiskā intervijā ierakstīto dzīvesstāsta formu un saturu iespaido plašāks sociālais konteksts (atmiņu loma 90. gadu Latvijā, priekšstati par personisko liecību nozīmīgumu patiesākas Latvijas vēstures veidošanā) un intervijas situācijas konteksts (intervētāju prasme sniegt skaidrojumu par intervijas mērķiem, prasme izveidot un uzturēt sadarbību ar stāstītāju, dalībnieku motivācija, citu klātesošo iespaids uz intervijas gaitu).

Tika secināts, ka interviju formu un saturu iespaidoja arī sabiedrībā pastāvošās komunikācijas normas un paradumi. Kā nozīmīgs sociāli noteikts aspekts biogrāfiskā intervijā ar vecākās paaudzes iedzīvotājiem Latvijā doktora pētījumā tika konstatēta emocionalitāte un sociālās normas emociju izpaušanās. Tās būtiski iespaidoja gan stāstījuma gaitu intervijas procesā, gan stāstījuma formu un saturu kopumā. Vēl viens novērotais komunikācijas paņēmieni intervijās ar vecākās paaudzes lauku iedzīvotājiem bija klusēšana, ko veidoja īsākas vai garākas pauzes. Klusēšana un pauzes darbojās kā saprašanās lauks starp stāstītāju un intervētāju - tā ļāva intervētajiem cilvēkiem pierast pie intervijas situācijas, atklāja vecākā gadagājuma lauku iedzīvotāju dzīves ritmu un pasaules izjūtu, un kalpoja kā izteiksmes paņēmieni, kas izcēla sacītā nozīmīgumu vai arī veidoja stāstījuma valodas ritmu.

Doktora pētījumā veiktā empīriskā materiāla analīze apstiprina skatījumu, ka biogrāfiskā intervijā ierakstīti pieredzes stāsti ir konkrētā komunikācijas situācijā veidotas konstrukcijas par indivīda dzīves notikumiem, ko būtiski ietekmē sabiedrībā pastāvošās komunikācijas normas, noteikumi un intervijas situācijas konteksts.

4.1.2. Secinājumi par dzīvesstāstiem kā mutvārdu tekstiem

Doktora pētījuma veiktā mutvārdu tekstu analīze stiprina skatījumu uz dzīvesstāstiem kā mutvārdu priekšnesumiem, kuros, pirmkārt izšķiroša nozīme ir stāstītāju performatīvajai un lingvistiskajai kompetencei, un, otrkārt, pieredzes stāsta veidošanā indivīdi apzināti un arī neapzināti izmanto jau nostabilizētus izteiksmes veidus un valodas repertuāru (Bauman, 1986, Tonkin, 1992).

Tika konstatēts, ka tajos gadījumos, kad intervētais cilvēks vēlējas stāstīt, bet viņam trūka lingvistiskā un performatīvā kompetence, kā arī tajos gadījumos, kad cilvēki vēlējas sekot intervijas noteikumiem, dzīvesstāsts neveidojās, bet tika ierakstītas dzīves vēstures. Tikai tad, kad vēlēšanās stāstīt sakrita ar prasmi stāstīt, bija iespējams ierakstīt dzīvesstāstus. Biogrāfisko interviju analīzē tika gūts secinājums, ka izšķiroša nozīme ir valodas izjūtai un mutvārdu

izteiksmes līdzekļu pārvaldīšanai, kas ļauj sarunā veidot atsevišķas stāstījuma epizodes, un kompozīcijas izjūtai, kas ļauj radīt no atsevišķiem dzīves notikumiem stāstu.

Tika secināts, ka tikai tie stāstītāji, kuri pārvaldīja valodas tēlainos izteiksmes līdzekļus, lietoja valodas formulas, izmantoja runas intonatīvās iespējas un neverbālos izteiksmes līdzekļus, spēja izveidot aizraujošu stāstu pat no dažiem dzīves notikumiem. Savukārt stāstītāji, kuru lingvistiskā kompetence un performatīvās prasmes bija vājas, nespēja izveidot stāstu pat tad, kad viņu atmiņa un faktoloģiskās zināšanas bija labas.

Doktora pētījumā secināts, ka Latvijā dažādu tautību vecākās paaudzes stāstītāji pieredzes sakārtošanai lieto galvenokārt divus naratīvos modeļus - lineāro un fragmentāro. Šie modeļi ir atšķirīgi no stāstījumu sakārtošanas modeļiem, kas konstatēti citos biogrāfiskās socioloģijas un antropoloģijas pētījumos Eiropas valstīs. Piemēram, attīstības naratīviem, kurus atzīmējis J. Brukmeijers, un kurus izmanto latviešu stāstītāji (Zviedrijā). Tie ir atšķirīgi arī no stāstījumu modeļiem Latvijā, kuras izmanto citu paaudžu cilvēki un sociālo grupu dalībnieki - piemēram, pieredzes sakārtošanas modeļiem, kurus izmanto jaunieši, Eiropas kustības aktīvisti (Linnet, 2003)).

Disertācijā tiek analizēti stāstītāju izmantotie naratīvie modeļi pieredzes stāsta veidošanā saskaņā ar J. Brukmeijera koncepciju, ka Rietumu ģeogrāfiskajā telpā dominē seši naratīvie modeļi, kas ietver kultūras normatīvo skatījumu, pieredzes sakārtošanas un novērtēšanas paņēmienus - lineārais, cirkulārais, cikliskais, spirālais, statistiskais un fragmentārais (Brockmeier, 2000). Pirmie četri modeļi var tikt uzskatīti par attīstības naratīviem.

Doktora pētījuma analizētajās biogrāfiskajās intervijās var konstatēt, ka liela daļa stāstījumu vai vismaz ievērojama apjoma naratīvi ir lineāri secīgi stāstījumi, kuros tomēr nevar saskatīt attīstības un mērķtiecības līniju (izņemot vienu gadījumu), kaut gan tie neizslēdz dzīves dinamismu.

Vairāki stāstītāji ievēro fragmentāru stāstījuma veidošanas modeli. Tomēr būtiski atšķirīgu iemeslu dēļ, nekā to ir aprakstījis J. Brukmeijers. Viņš fragmentāro naratīvo modeli saista ar jaunākās paaudzes izglītotajiem cilvēkiem, kuri apzināti konstruē savu dzīves stāstu kā atšķirīgu un pretrunīgu dzīves līniju vienlaicīgu līdzāspastāvēšanu bez kopējas mērķtiecīgas virzības. Arī V. Skultāne ir ievērojusi stāstījumu fragmentāro struktūru Latvijā. Viņa to skaidro, pirmkārt ar izglītības ietekmi. Autore uzsver, ka pēc 1945. gada notika literārās tradīcijas un visas tekstuālās sabiedrības dekonstrukcijas process. Paaudze, kas izglītību ieguva jau padomju gados, vairs nerod atbalstu literārajās stratēģijās, kas tiek apgūtas jau skolas laikā, tādēļ arī pieredz grūtības izveidot secīgu stāstu par savu dzīvi. Otrkārt, V. Skultāne to skaidro ar autoru grūtībām vai nespēju izveidot saskaņotu dzīvesstāstu apstākļos, kādos noritējusi dzīve padomju periodā, kad pastāvēja pretrunas starp oficiāli atzītām un personiski svarīgām vērtībām, starp vēlamu un

iespējamo dzīves gaitu, starp oficiālajiem naratīviem un personīgo pieredzi (Skultans, 1998). Disertācijas autore konstatējusi, ka iespējami arī citi Latvijas vecākās paaudzes iedzīvotāju dzīvesstāstu fragmentāras uzbūves skaidrojumi. Pirmkārt, fragmentārs stāstījumu sakārtošanas modelis var tikt saistīts ar saziņas kultūru padomju laikā, kad mājiņiem, zemtekstiem un noklusējumiem bija būtiska jēgu veidojoša funkcija savstarpējā saziņā. Otrkārt, atjaunotās neatkarības situācija liek pārveidot iepriekšējo dzīves kārtību un meklēt jaunu interpretāciju personīgās pagātnes notikumiem, tādēļ fragmentāra stāstījuma veidošanas paņēmieni var uzskatīt par veiksmīgu modeli, kas palīdz izvairīties no pretrunīgu dzīves notikumu un pieredžu saskaņošanas vienā stāstā.

Neapšaubot Latvijas atrašanos Rietumu ģeogrāfiskajā telpā, jāsecina, ka apgalvojums par kādu sešu dominējošu stāstījumu modeļu pastāvēšanu, ko varētu attiecināt uz visu nosacīto Rietumu ģeogrāfisko telpu, ir apšaubāms. Ir jāpiekrīt M. Minami izvirzītajai kritikai, ka J. Brukmeijera piedāvātie seši naratīvie modeļi var palīdzēt stāstījumu interpretācijā un saprašanā, bet reālajā pasaulē stāstīto naratīvu uzbūve ir komplicētāka un daudzveidīgāka - tā balstās politiskajās, etniskajās, reliģiskajās, dzimumu, paaudžu un citās daudzveidīgās atšķirībās starp dažādām sociālajām grupām (Minami, 2000).

Doktora pētījums liecina, ka stāstījumu sakārtošanas modeļu izpēte ir daudzsološs un komplicēts pētījumu lauks gan naratīva analīzes teorijā kopumā, gan stāstījumu pētījumos Latvijā. Turpmāk būtu nepieciešams pievērst uzmanību dažādu paaudžu, sociālo grupu, etnisko grupu un dažādu novadu robežās ierakstītu stāstījumu izpētei. Šādi pētījumi ļautu gūt būtisku izpratni par sabiedrībā un kultūrā balstītiem paņēmieniem, kā atšķirīgas cilvēku grupas Latvijā sevi identificē un raksturo - kādus kultūras resursus un valodas repertuāru lieto, saskaņā ar kādiem sociālajiem priekšstatiem veido paštēlu, stāstot par savu dzīvi.

Doktora pētījumā veiktās dzīvesstāstu kā mutvārdu tekstu analīzes rezultāti stiprina pieņēmumu par autobiogrāfisko naratīvu divējādo dabu - tie ir individuālu notikumu subjektīvs sarindojums, tomēr to naratīvā aktualizācija ir iespējama, tikai pastāvot kopīgam valodas un kultūras atsauču laukam (Vēvere, 2002).

4.1.3. Secinājumi par dzīvesstāstiem kā vēstījumiem par pagātņi

Biogrāfisko interviju analīzes rezultātā doktora pētījumā tiek stiprināts pieņēmums, ka pieredzes stāsti ir sociālas konstrukcijas un cilvēki savu pagātņi ataino saskaņā ar sabiedrībā dominējošiem pagātnes interpretācijas modeļiem (Andrews, 2002). Līdzīgi kā vēsture ir sabiedrības apziņā nozīmīgāko notikumu fiksācija, tā arī individuālās dzīves vēsturē tiek atainoti sociāli nozīmīgi notikumi, kas ir saistīti ar indivīdu līdzdalību sociālajās grupās (Bērks, 1998, Ķīlis, 1998).

Stāstījumu analīze ļauj secināt, ka ekspedīciju ka notikumu lielā mērā ir ietekmējusi vēstures nozīmju un pagātnes izpratnes maiņa 90. gadu Latvijā, kas jūtama gan intervētāju ievirzē, gan stāstītāju liecībās. Sabiedrība šajā laikā piedzīvoja krasas pārmaiņas - jaunajai sabiedriskās dzīves kārtībai bija nepieciešami jauni orientieri, kurus ar atmiņas palīdzību cilvēki centās sameklēt pagātnē. Tolaik dzīvesstāsti Latvijā veica vairākas svarīgas sociālas funkcijas - tie mobilizēja etnisko pašapziņu un veidoja jaunas individuālās un kolektīvās identitātes (Tisenkopfs, 1993). Atmiņas veidoja saikni ar Latvijas pirmās neatkarīgās republikas laiku un liecināja par totalitārā režīmā pavadītajiem gadiem. Arī ekspedīcijā ierakstītajos pieredzes stāstos pagātnes notikumi atlasīti saskaņā ar sociālajā atmiņā svarīgiem jautājumiem, kas tika aktualizēti trešās atmodas laikā. Galvenokārt tika stāstīts par dzīvi un darbu 20. un 30. gados, bet stāstos par padomju laiku tika uzsvērts padomju varas negatīvais iespaids uz cilvēku dzīvēm un indivīda centieni saglabāt kontroli pār savu dzīvi, gan pielāgojoties, gan pretojoties pastāvošajai kārtībai. Tika konstatēti noklusējumi, kas arī liecina par sociālo spiedienu pieredzes stāstu veidošanā. Lielākajā daļā biogrāfisko interviju tika sniegts arī tagadnes situācijas vērtējums. Jāsecina, ka gandrīz visās intervijās pārmaiņas pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas tika vērtētas negatīvi, kas liecina par sociālo gaidu nesakrītību ar sociālo realitāti. Vienlaicīgi - kritizējot tagadni, paštēls dzīvesstāstos tiek veidots saskaņā ar atjaunotās neatkarības ideoloģiju. Stāstītāji bija ļoti jūtīgi attiecībā pret savas pieredzes pasniegšanu publiski akceptējamā stāstā un vēlējās izveidot pozitīvu un sociāli atzīstamu stāstu par savu dzīvi. Stāstījumu analīzē gūtie secinājumi ļauj piekrist apgalvojumam, ka pagātnes publiskās reprezentācijas cilvēkus var gan atbalstīt, gan apdraudēt, stiprinot viņu identitāti vai arī noliedzot tās nozīmīgumu (Tonkin, 1992).

Stāstījumu salīdzinoša analīze apstiprina pieņēmumu, ka biogrāfiska intervijā pagātnes notikumu atlasī un interpretāciju ietekmē sociālais konteksts. Tika konstatēts, ka 1996. gadā vairākums ekspedīcijā ierakstīto dzīvesstāstu ir izteikti politizēti vēstījumi, kuros pretnostatīta mierīgā un sakārtotā dzīve Latvijā pirms 1940. gada un vēlākie vardarbīgie un haotiskie notikumi. 2002. gada ekspedīcijā ierakstītajās biogrāfiskajās intervijās šāds pretnostatījums nav tik krasi vērojams, turklāt dzīve padomju periodā tiek raksturota izvērstāk, iegūstot ne tikai traģiskas un komiskas, bet arī izteikti pozitīvas nokrāsas. Savukārt ārpus ekspedīcijām ierakstītajos stāstījumos visbiežāk dominē izvērsti stāstījumi par bērnību un jaunību, pārējos mūža posmus, kā arī dzīves politiskos aspektus nereti atslajot fonā.

Pieredzes stāsti ataino ļoti dažādus dzīves notikumus, turklāt tos iezīmē gan ar vienu teikumu, gan ar izvērstu stāstījumu. Ekspedīcijā „Dzīvesstāsts Latvijā 96” ierakstītās biogrāfiskās intervijas nav detalizēti un vispusīgi stāstītāju dzīves atainojumi, bet mozaīkveida iepazīstināšana ar konkrēto dzīves gājumu. Tēma, kas tiek skarta katrā stāstījumā un uzrāda sakarības starp individuālo dzīvi dažādajiem notikumiem un to publisku reprezentāciju

biogrāfiska intervija, ir sociālo pārmaiņu uztvere, to pārdzīvojums un atspoguļojums. Tika konstatēts, ka adaptācija jaunajiem apstākļiem vienmēr ir ilgstošs process ikvienā pārmaiņu gadījumā, neskatoties uz to, vai tās ir gaidītas un personiski veicinātas (kā 1918. vai 1991. gadā), vai negaidītas un vardarbīgas (kā 1940., 1941. vai 1944. gadā). Ikvienā radikālu sociālu pārmaiņu gadījumā pastāv nepieciešamība gan adaptēties jaunajos apstākļos, gan uzturēt kontinuitāti (Arelaid-Tart, 2001). Disertācijā veiktā analīze parāda gan adaptācijas stratēģijas, kas veidojās saistībā ar elementāro dzīves vajadzību apmierināšanu un saistībā ar vajadzību pēc drošības, gan daudzveidīgas kontinuitātes uzturēšanas stratēģijas: identitātes uzturēšanas stratēģijas (piemēram, darba tikuma saglabāšana); norobežošanās un neiesaistīšanās stratēģijas (norobežošanās no politiskiem notikumiem, neiesaistīšanās padomju organizācijās); nacionālo un reliģisko tradīciju ievērošana; aktīvas pretošanās stratēģijas (iesaistīšanās pagrīdes organizācijās, nacionālo partizānu kustībā), kas novērojamas retāk.

Visa sabiedrība kopumā un katrs indivīds atsevišķi, 90. gadu vidū atradās aktīvā savas autobiogrāfijas veidošanas un pārveidošanas procesā. Vēsture - kā kolektīvā, lā individuālā nepastāv ārpus interpretācijas. Nepieciešamība pārformulēt kolektīvo un personisko identitāti aktualizējas katrā radikālu pārmaiņu gadījumā. Intervēto cilvēku garajos mūžos pieredzētie notikumi tika iekļauti dzīvesstāstā, lielā mērā meklējot saistību ar tēmām, kuras bija svarīgas Latvijas publiskajā telpā 90. gadu vidū.

4.2. Galvenie secinājumi par doktora pētījumā lietoto koncepciju par daudz balsību dzīvesstāstos

Var secināt, ka naratīvā daudz balsības un daudznozīmības - stāstījuma polifonijas analīze, ko veido stāstītāja, ģimenes, kopienas, literatūras tekstu, mutvārdu tradīciju un dzīves notikumu savijums, disertācijā izrādījās grūti risināms uzdevums. „Mēs radām sevi, izmantojam to, kas mums ir pieejams” (Allan, 1993, citēts no Freeman, 2002) - autobiogrāfisko stāstījumu autori atveido sevi un savu dzīvi, izmantojot daudzveidīgas pieredzes, tradīcijas un repertuāru, kas pastāv konkrētajā sabiedrībā un ko metaforiski var nosaukt par dažādām balsīm individuālajā vēstījumā.

Tika pievērsta uzmanība visiem trim autobiogrāfiskos stāstījumus veidojošajiem aspektiem - komunikācijas situācijai, tekstam un notikumiem stāstījumos. Tomēr jākonstatē, ka daudz balsības koncepcijas konsekventa ievērošana liela apjoma materiāla analīzē jāvērtē kritiski. Katrs stāsts ietver vairāk kā vienu elementu, kas neatkārtojas citos stāstos, tomēr ir saistāms ne tikai ar konkrētās dzīves savdabību, bet ar kādu kopīgajā sociālajā telpā rodamu atbalsta punktu, kas sakņojas laikmetā, paaudzē, reģionālos nostāstos, valodas repertuārā, literatūras tekstos u.

tml. Līdz ar to sociālas izcelsmes atbalsta punktu daudzveidības meklējumi 39 biogrāfisko interviju analīzē izrādījās grūti paveicams darbs. Pieredzes stāstu analīzē bija iespējams pievērst uzmanību tikai tām sociālajām reprezentācijām un sociāli nozīmīgajiem stāstījumu aspektiem, kas parādījās vairākos stāstos. Pētot dzīvesstāstus, tika noskaidroti dažādi kultūras resursi un sociālie priekšstati, kas tiek izmantoti pieredzes stāstu veidošanā. Tomēr jāatzīst, ka nav iespējams ievērot tādu teorētisko skatījumu un sniegt skaidrojumu, kurš ietvertu visus pieredzes stāstu daudzveidīgos aspektus.

Prasība pēc daudzbalsības ievērošanas individuālajos stāstījumos ir drīzāk teorētisks izaicinājums, kas norāda uz nepieciešamību pēc tālākiem meklējumiem naratīvā analīzes pieejā. Daudzbalsības koncepcija rosina ievērot stāstījumu komplekso uzbūvi un mudina atturēties no vienkāršotiem skaidrojumiem. Tā varētu būt sekmīgi piemērojama viena stāstījuma vispusīgā un dziļā analīze, bet lielāka skaita pieredzes naratīvu analīzē tā var tikt izmantota galvenokārt kā teorētiska vadlīnija, ne analīzes pamatprincips.

4.3. Galvenie secinājumi metodoloģijas jomā

Doktora pētījumā veiktās ekspedīcijas „Dzīvesstāsts Latvijā 96” analizē gūtie secinājumi ir metodoloģiski nozīmīgi gan biogrāfisko pētījumu jomā, gan Nacionālā Mutvārdu Vēstures projekta veikto lauka darbu kontekstā.

Disertācijā padziļināti izvērtēta ekspedīcijā „Dzīvesstāsts Latvijā 96” lietotā pieeja, ko raksturo centieni intervēt pēc iespējas plašāku cilvēku loku, izmantojot brīvas intervijas veidu. Biogrāfiskajos pētījumos tradicionālāka un biežāk izmantota ir pieeja intervēt cilvēkus, kas apveltīti ar labu atmiņu un izcilām stāstītāja dotībām, turklāt atgriežoties pie cilvēka tik ilgi, līdz iegūts plašs un detaļām bagāts dzīvesstāsts, kurš iespējami precīzi ataino stāstītāja dzīvi (Miller, 2000, Thompson, 1988). Pārlūkojot ekspedīcijas lauka darbā gūto pieredzi, var secināt, ka ievērotajai pieejai - aptvert plašu cilvēku loku, veltot katram stāstītājam ierobežotu laiku, ir gan priekšrocības, gan trūkumi, salīdzinot ar tradicionālo pieeju.

Pie negatīviem aspektiem pieskaitāms salīdzinoši īss biogrāfisko interviju garums (vidējais ierakstu garums 2 stundas) - tas ļāva atsegt visai nelielu un fragmentāru stāstītāju biogrāfijas daļu. Biogrāfisko interviju analīze parādīja, ka materiālā ir atrodama dažāda informācija, aprakstīto notikumu un skarto tēmu daudzveidība ir pārsteidzoša. Tomēr par pieredzes stāstos klātesošajiem sociālajiem priekšstatiem un kultūras resursiem var spriest lielākā mērā, nekā par stāstītāju dzīves gājumu. Ir nopietns pamats turpmākās ekspedīcijās pie labākajiem stāstītājiem atgriezties atkārtoti, lai iegūtu vismaz atsevišķus pēc iespējas pilnīgus un detalizētus dzīvesstāstus.

Kā pozitīvu aspektu var vērtēt plašo intervēto cilvēku loku. Pieveca intervēt pēc iespējas plašāku vecākās paaudzes cilvēku loku sniedz iespēju fiksēt pieredzes daudzveidību un dažādus pagātnes atainošanas paņēmienus viena novada robežās. Tika ierakstīti arī mazrunīgu cilvēku pieredzes stāsti, kas satur vērtīgu informāciju. Plašs vienā novadā ierakstītu biogrāfisko interviju klāsts ļauj konkrētizēt tālāko pētījumu virzienus, apzināt labākos stāstītājus, izvēlēties ar labu atmiņu apveltītus vietējos iedzīvotājus, veidot pamatu atkārtotām, padziļinātām intervijām.

Doktora pētījumā tika analizēta arī apmācīto sabiedrisko talcinieku iesaistīšana mutvārdu vēstures vākšanā - biogrāfiskā intervijā iegūta materiāla kvalitāti būtiski ietekmē intervētāja darbs. Var secināt, ka emigrācijā dzīvojošo latviešu piedalīšanās dzīvesstāstu vākšanas ekspedīcijā bija savstarpēji papildinoša. Pateicoties talcinieku darba spēkam bija iespējams ierakstīt lielāku interviju skaitu. Notika vērtīga pieredzes apmaiņa, no Amerikas latviešu puses iesaistoties biogrāfisko pētījumu jomā profesionāli labi sagatavotiem cilvēkiem (piemēram, vēstures zinātņu doktoram Paulim Lazdam, mutvārdu vēstures studentei Mārai Lazdai). Uzklaustītie dzīvesstāsti mazināja plaisu starp padomju okupācijas un Otrā pasaules kara

sadalītajam tautas daļām un ekspedīcijas dalībniekiem ļāva atrasties Latvijā nevis ka viesiem vai naudas devējiem, bet kā praktiska darba darītājiem. Interviju laikā tika gūts priekšstats par Padomju Latvijas gados notikušajām pārmaiņām, mainot un papildinot trimdas gados izveidotos priekšstatus par Latviju.

Ekspedīcijas norises un lietoto metožu izvērtējums ļāva izdarīt secinājumus, kas svarīgi arī turpmākā dzīvesstāstu vākšanas praksē. No metodiskā viedokļa tika konstatēts, ka intervijas ar mazrunīgiem cilvēkiem vai tiem, kuri vēlējās sekot dzīves vēstures intervijas noteikumiem, prasīja lielāku sagatavošanos no intervētāju puses. Intervētājas, kuras prata piemēroties vecākā gadagājuma stāstītāju komunikācijas paradumiem un ievērot viņu lēno runas ritmu un pauzes, ir ierakstījušas veiksmīgākas intervijas, nekā tās, kurām šīs iemaņas trūka. Tādēļ turpmāk intervētāju sagatavošanā jāvelta lielāka uzmanība skaidrojumiem par lingvistiskās un komunikatīvās kompetences un runas paradumu ietekmi uz dzīvesstāsta intervijas formu un saturu. Lai iegūtu kvalitatīvākas biogrāfiskās intervijas ar mazrunīgiem cilvēkiem un tiem, kuri nevēlas paši uzņemties dzīvesstāsta izveidošanu, bet labprāt vēlas tikt intervēti, ir nepieciešams rūpīgāk strādāt pie interviju stratēģijas plānošanas, kombinējot brīvas intervijas un strukturētas intervijas veidus. Intervētāji jāiepazīstina ne tikai ar intervēšanas taktiku, bet arī praktiski jāizmēģina dzīvesstāsta un dzīves vēstures intervijas veidi. Ierakstīto biogrāfisko interviju atšķirīgā kvalitāte apliecināja pieņēmumu, ka intervēšana ir māksla, kas pilnveidojas tikai prakses gaitā un prasa rūpīgu darbu (Gāle-Kārpentere, 2001, Miller, 2000). Lauka darba rezultāti apliecināja, ka cilvēku stāstīšanas prasme ir ļoti atšķirīga, tādēļ intervētājam jābūt labi sagatavotam no iecerētās dzīvesstāsta intervijas taktikas pārkārtoties uz dzīves vēstures intervijas taktiku, ja intervētais cilvēks izrādās mazrunīgs vai arī dažādu iemeslu dēļ nevēlas sekot dzīvesstāsta intervijas noteikumiem.

5. Pēcvārds

Zemgales novada Vadakstes pagastā un tā apkārtnē ierakstīto vecākās paaudzes cilvēku stāstījumu analīze piedāvāja vienu no iespējamiem skatījumiem uz dzīves pieredzes pasniegumu stāstījumā. Analīzes centrā tika likts pieredzes stāsts kā divu cilvēku sarunā konstruēta dzīves notikumu interpretācija, kas veidojusies plašākā sociālā kontekstā un biogrāfiskās intervijas situācijā. Doktora pētījums ļauj apgalvot - lai arī dzīvesstāsts ir situatīvs un trausls pavadēns, no sociālās izziņas viedokļa tas tomēr tver vienā kopainā veselu paaudzi, kultūras resursus un valodas lietojumu, vēstures laikmetu un ģeogrāfisku vietu, ļaujot iepazīt un saprast vēsturiskos un sociālos apstākļus, kas bez šīs komunikācijas paliktu tikai mazas cilvēku grupas vai atsevišķu personu individuālā pieredze. Pievēršot uzmanību gan individuālajai pieredzei, gan sociālā konteksta un valodas pastarpinājumiem šīs pieredzes tālāknodošanā, tiek iegūta dziļāka izpratne par cilvēku, ikdienas dzīves norisēm, sociālajām attiecībām, ideoloģiju, sabiedrību kopumā.

Disertācijā ievērotā pieeja aplūkot stāstījumus kā komunikatīvus notikumus un mutvārdu priekšnesumus to rašanās kontekstā analīzes priekšplānā virzīja pieredzes stāstu sociālos aspektus - vēstures interpretācijas dominējošos modeļus sabiedrībā, valodas un kultūras resursu pastarpinājumu personīgās pieredzes atveidošanā. Disertācijā tika pētīti vecākās paaudzes cilvēku dzīvesstāsti Zemgalē. Citas paaudzes, citas sociālās grupas un citos novados uzklautu dzīvesstāstu analīze, iespējams, parādītu atšķirīgu stāstījumu sakārtošanas un valodas paņēmieni lietojumu un atšķirīgu sociālo reprezentāciju klātbūtni.

Dzīvesstāsti mūsdienās ir kļuvuši par nozīmīgu sociālo un humanitāro zinātņu izpētes avotu. Biogrāfiskā intervija piedāvā iespēju iegūt zināšanas par konkrētiem cilvēkiem, kuri veido sabiedrību, un viņu dzīvi ilgākā laika posmā. Tie palīdz skatīt sabiedrību un vēsturi no subjektivitātes pozīcijām, kas var būt garantija, ka sociālajā izziņā pasaules īstenība netiks aizstāta ar kādu izsmalcinātu, bet mākslīgu un abstraktu teoretizēšanu par cilvēku un sabiedrību. Tomēr dzīvesstāsti kā sociāli vēstījumi tālu pārsniedz zinātniskas analīzes lauku. Dzīvesstāsts ir savdabīgs kultūras paraugs un tas var tikt aktualizēts citā kontekstā un atkal piedalīties aktīva kultūras procesā, kļūstot par cilvēku savstarpējās saprašanās tiltu un sniedzot dziļāku izpratni par sabiedrību (Zīmīte, 2001:14). Katrs dzīvesstāsts pavēsta arī kaut ko būtisku par cilvēka esamību pasaulē. Par dzīvi, kura katram no mums ir atšķirīga, bet cilvēka esamības pamatjautājumos tik līdzīga. Gan sabiedrībā ievērojamu, gan nepazīstamu cilvēku dzīves var kļūt par atklāsmes un pārdomu avotu. Katra cilvēka dzīve notiek laikā un tādējādi tā ir nesaraujami saistīta ar vēsturi. Dzīvesstāsti ir kā atsevišķi mūsu kopīgās vēstures fragmenti, kas var būt interesanti ne tikai sociologiem, vēsturniekiem, antropologiem, bet ikvienam, kam rūp dzīves pasaule. Dzīvesstāsti, tāpat kā vēsture, caur pagātnes izpratni sakārto tagadnes pieredzi un ļoti daudz ko no tā, ko mēs

ikdienu pieņemam kā pašsaprotamu, ļauj ieraudzīt kā mainīgu un vēsturiski nosacītu sociālās dzīves parādību.

6. PIELIKUMS / APPENDIX

6.1. Pilns publikāciju saraksts / Full list of publications

Starptautiski recenzējamās izdevumos / In internationally reviewed publications

"Identitātes daudz balsis Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos" (The multiple voices of identity in the life stories of Latvians in Sweden), *LZA Vēstis*, 1997, 51.5/ 6, pp. 112-129.

"Vai reģionālo identitāti var noskaidrot ar tiešiem jautājumiem?" (Can regional identity be determined through direct questions?), *LZA Vēstis*, submitted for publication in 2004, 16,500 characters in length.

Pielīdzinātas publikācijām starptautiski recenzējamās izdevumos / Comparable to papers in internationally reviewed publications

"Relations Between Personal and Social: Strategies of Everyday Life in the Process of Radical Social Changes", *Pro-Ethnologia*, No. 16, Tartu: Estonian National Museum, 2003, pp. 9-19.

"Stāsta dzīve valodā: naratīvās stratēģijas dzīvesstāstos Latvijā" (The life of the story in language: Narrative strategies in life stories in Latvia), in *Dzīvesstāsti vēsturē, kultūrā, sabiedrībā* (Life stories in history, culture, society), collection of papers from an international conference, the public organisation Dzīvesstāsts (accepted for publication in 2003, 46,500 characters in length).

"Kultūras nozīme latviskās identitātes uzturēšanā un pārmantošanā trimdā" (The importance of culture in the preservation and inheritance of a Latvian identity in emigration), in *Trimda, kultūra, nacionālā identitāte* (Emigration, culture, national identity), collection of papers from an international conference, Latvian State Archives (accepted for publication in 2003, 28,300 characters in length).

"Usually Silenced: A Changing World in the Apolitical Life Story", in Jaago, T. (ed.). *Life Histories and Identities. Studies on Oral Histories, Life- and Family Stories*, Vol. 2. individual. Society. Life. Tartu (2002), pp. 204-210.

Grāmatu nodaļas/ Chapters in books

"Patība un sociāli kulturālais konteksts" (One's self and the socio-cultural context), in Zirnīte, M(ed.). *Spogulis* (Mirror). Rīga: LUFISI and NMV (2001), pp. 125-144.

"Dzīvesstāsti mutvārdu vēstures skatījumā" (Life stories from the perspective of oral history), in Lūse, A. (ed.). *Cilvēks. Dzīve. Stāstījums* (Human Being, Life, Story). Rīga (2002), pp. 30-36.

"Tavaliselt mahavaikitud. Muutuv maailm apoliitises eluloos", in Jaago, T. *Pārimuslik ajalugu*. Koostanud. Tartu (2001), pp. 132-136.

Zinātniskos izdevumos, konferenču tēžu un rakstu krājumos /

In scholarly publications and in collections of conference theses and papers:

"Eiropas sociologu asociācijas 6. konference" (The 6th conference of the European Sociological Association), *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, Vol. 58, No. 1, 2004, p. 59.

"Trimdas identitāte dzīvesstāstos" (The identity of emigration in life stories), in *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas* (Literature and culture: Process, interaction, problems). Daugavpils: Saule (2004), pp. 19-26,

- "Narrated Memories: The Past in the Present", in XIIIth International Oral History Conference "Memory and Globalization", Conference Proceedings. Rome (2004), submitted for publication, 19,000 characters in length.
- "Reflecting experience, expression and understanding", in Book of the Abstracts // The 6th Conference of the European Sociological Association, "Aging Societies, New Sociology". Murcia (Spain) (2003), p. 84.
- "Relationships Between Private and Social: The Case Studies of Rural Latvian Life Stories", in Abstract Book / The 5th Conference of the European Sociological Association, "Visions and Divisions", Helsinki (2001), p. 18.
- "Mutvārdu vēsture Latvijas kultūrtelpā - iestrādes un attīstības tendences" (Oral history in the cultural space of Latvia - early developments and development trends), in Tēžu krājums // II Pasaules Latviešu Zinātnieku Kongress (Collection of theses from the 2nd Global Congress of Latvian Scientists). Rīga (2001), p. 59.
- "Atšķirīgu kultūras diskursu saskare, latvietim satiekot latvieti" (The contact of different cultural discourses when a Latvian meets a Latvian), in Sabiedrība un kultūra (Society and Culture), Liepāja Pedagogical Academy, Liepāja (2001), pp. 32-41.
- "Mutvārdu vēstures seminārs Tartu universitātē" (A seminar about oral history at Tartu University, *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, Vol. 54, No. 3/4, 2000, p. 153. Zirnīte, M and B. Bela-Krūmiņa. "Latvijas un trimdas dzīvesstāstu apvienotās kolekcijas tapšana" (Preparation of a joint collection of life stories from Latvia and emigration), collection of conference papers, Latvian State Archives, 2000, pp. 123-128.
- "Māja Rīgā - laikā un telpā nosacīts dzīves modelis" (A home in Rīga - a life model that is conditional in time and space), in Māja //Pagātnes atmiņas - nākotnes vīzijas (Home - memories of the past, visions of the future), collection of papers. Rīga: University of Latvia, Department of Practical Philosophy (1998).

Prese un populārzinātniskos žurnālos / In the press and in consumer magazines

- "Cita vēsture. Varbūt īstā" (A different history, perhaps the real one), *Forums*, March 26-April 2, 2004, No. 13(95).
- "No Līnas Ernās Hermīnes Kuģes dzīvesstāsta" (From the life story of Līna Erna Hermīne Kuģe), *Karogs*, No. 2, 2004, pp. 183-193.
- "Stāsta dzīve valodā: naratīvās stratēģijas dzīvesstāstos Latvijā" (The life of the story in language: Narrative strategies in life stories in Latvia), *Karogs*, No. 10, 2003, pp. 164-173.

- "Pretruna atmiņas modes tendencēm" (In contrast to fashion trends in memory), *Forums*, 25 April 2003, No. 17(47).
- A translation of B. Meierhoff's "What Exactly Do You Want From Us?", *Kentaurs XXI*, No. 27, April 2002.
- Bela, B. and I. Zandere. "Zelmas dzīvesstāsts" (Zelma's life story), *Rīgas Laiks*, No. 6, 1999, pp. 58-60.
- "Latvijas likteņstāsti iet pasaulē" (The stories of Latvia's destiny are entering the world), an annotation to the book by V. Skultāns, *The Testimonies of Lives*, *Diena*, 24 April 1998.
- "Cilvēks, kurs runāja pie sava kapa" (The person who spoke at his own gravē), *Rīgas Laiks*, No. 6, 1998, pp. 54-57.
- "Māja Rīgā - laikā un telpā nosacīts dzīves modelis" (A home in Rīga - a life model that is conditional in time and space), *Latvijas Vēstnesis*, 17 February 1997.
- "Savu sakņu izjūta" (Asense of one's own roots), *Latvijas Vēstnesis*, 15 August 1996.
- "Dzīvesstāsta dzimšana" (The birth of a life story), *Karogs*, No. 8, 1995, pp. 196-204.

6.2. Konferenču saraksts/ List of conferences

February 9, 2004	Ikdienas dzīves stratēģijas sociālo pārmaiņu apstākļos: padomju laiks Latvijā stāstījumos par dzīvi (Everyday life strategies under circumstances of social change: The Soviet era in life stories that are told in Latvia), the 62 nd conference of the University of Latvia, Sociology Section.
September 24, 2003	Reflecting Experience, Expression and Understanding, the 6th Conference of the European Sociological Association, Murcia, Spain.
May 1, 2003	Stāsta dzīve valodā (The life of the story in language), the international conference Dzīvesstāsti - vēsturē, kultūrā, sabiedrībā (Life stories in history, culture and society), University of Latvia, Rīga.
March 14, 2003	Transformation of Cultural and Social Models in Latvia After 1991, at the seminar Prospects for Micro-sociology in the study of post-Soviet Transformations, Helsinki.
November	Trimdas identitāte dzīvesstāstos (The identity of emigration in

15,2002	life stories), at the international conference Emigrācija un Kultūra (Emigration and Culture), Daugavpils University.
September 1, 2001	Relationships Between Private and Social: Case Studies of Rural Latvian Life Stories, the 5th Conference of the European Sociological Association, Helsinki.
August 15, 2001	Mutvārdu vēsture Latvijas kultūrtelpā - iestrādes un attīstības tendences (Oral history in the cultural space of Latvia - early developments and development trends), 2 nd Global Congress of Latvian Scientists, Rīga.
May 19, 2000	Mainīgā sociālā telpa apolitisko sieviešu dzīvesstāstos (The shifting social space in the life stories of apolitical women), at the seminar Oral History, Tartu University.
April 14, 2000	Atšķirīgu kultūras diskursu saskare latvietim satiekot latvieti (The contact of different cultural discourses when a Latvian meets a Latvian), at the conference Society and Culture, Liepāja Pedagogical Academy
May 1997	Biogrāfiskā metode sociālās zinātnēs pārejas periodā Latvijā (The biographic method in the social sciences during the period of transition in Latvia), at the conference Kultūras attīstība postkomunistiskajās valstīs pārejas periodā (The development of culture in post-Communist countries during the transition period), Jūrmala, Latvia.
April 1997	"Māja Rīgā - laikā un telpā nosacīts dzīves modelis" (A home in Rīga - a life model that is conditional in time and space), at the conference Māja - pagātnes atmiņa, nākotnes vīzijas (Home - memories of the past, visions of the future), University of Latvia.

7. LITERĀTŪRAS SARAKSTS / BIBLIOGRAPHY:

- Aarelaid-Tart, Aili. The Estonians' Adaptation to New Cultural Realities after World War II. // *Paper presented at 5th ESA conference, research network "Biographical perspectives on European Societies*, Helsinki, 2001
- Andrews, Molly. Introduction: Counter-narratives and the power to oppose. // *Narrative Inquiry*. 2002, Vol. 12 (1): 1-6
- Andrle, Vladimir. Narativism in sociological work with life stories: critique and advocacy. // *Paper presented in 5th ESA conference, research network "Biographical perspectives on European Societies*, Helsinki, 2001
- Ashplant, T.G. Anecdote as narrative resource in working-class life stories. Parody, dramatization and sequence. // Thompson P., Chamberlain M. (eds.). *Narrative and genre*. London: Routledge, 1998, pp. 99-113
- Bahtins, Mihails. Laiks un hronotops. // *Kentaurs XX*. Nr.19, 1999, lpp. 111-123
- Balodis, Agnis. *Latvijas un latviešu tautas vēsture*. Rīga: Neatkarīgā teātra „Kabata” grāmatu apgāds, 1991
- Bauman, Richard. *Story, Performance and Event. Contextual studies of oral narrative*. USA: Cambridge University Press, 1986
- Bauman, Zygmunt and Tester, Keith. *Conversations with Zygmunt Bauman*. USA: Polity, 2001
- Bela, Baiba. Vērtības dzīvesstāstos. 1995 (bakalaura darbs, nepublicēts)
- Bela, Baiba. Identitātes daudz balsība Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos. // *LZA Vēstis*. 51. sējums, 5./6. numurs, 1997, A daļa, lpp. 112-129
- Bela-Krūmina, Baiba. Patība un sociāli kulturālais konteksts. // M.Zimīte (sast.) *Spogulis*. Rīga: LUFSI & NMV, 2001, lpp. 125-144
- Bela-Krūmina, Baiba. Dzīvesstāsti mutvārdu vēstures skatījumā. // A.Lūse (sast.) *Cilvēks. Dzīve. Stāstījums*. Rīga: LAB & LULFM, 2002, lpp. 30-36
- Bela-Krūmina, Baiba. Usually Silenced: changing world in the apolitical life story. // Jaago T. (ed.) *Lives Histories and Identities. Studies on Oral Histories, Life- and Family Stories*. Vol. 2 *Individual Society. Life Story*. Tartu: University of Tartu, Estonian Literary Museum, 2002, pp. 204-210
- Bertaux, Daniel. Stories as clues to sociological understanding. // Thompson P. (ed.) *Our Common History*. GB: Humanities Press, 1982, 93-108

- Berto, Daniel and Berto-Wiame, Isabelle. Life Stories in the Backers Trade. // Berto D. (ed.) *Biography and society: the life history approach in the social sciences*. London: Sage, 1981, pp. 169-190
- Bertaux, Daniel and Thompson, Paul. Introduction. // Bertaux D., Thompson P.(eds.) *Between Generations: Family models, myth and memories*. USA: Oxford University Press, 1993, 1-17
- Блок, Марк. *Апология истории*. Москва, 1973
- Bleiere, Daina. Represijas pret zemniecību Latvijā 1944.-1953. gadā. // *Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā 1940.-1956. gadā*. Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. 3. sējums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2001, lpp. 539-591
- Bormane, Dace. Stāsts/vēstījums aizpasaku laikā Latvijā. // *LZA Vēstis*. 6/93, A daļa, lpp. 7-10
- Bormane, Dace. Teritorialitātes humānais spēks un nespēks. Telpa, vieta, „telpas pieredze” dzīvesstāstos, // *LZA Vēstis*, Nr. 4/6., A daļa, 1998, lpp.
- Bormane, Dace K. Vārda dzīve cilvēka dzīves vēstījumā. // Zirņīte M. (sast.) *Spogulis*. Rīga: LU FSI, NMV, 2001, lpp. 120-124
- Briggs, L.Charles. *Learning how to ask A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. USA: Cambridge University Press, 1986
- Brockmeier, Jens. Autobiographical time. // *Narrative Inquiry*. 2000, Vol.10 (1): 51-73
- Bruner, M. Edward. Experience and it's expressions. // Turner W. Victor, Bruner M. Edward (eds.) *The Anthropology of Experience*. USA: University of Illinois Press, 1986, 3-32.
- Cohen A. *Anthropology of self*. London: Routledge, 1994
- Druviete, Ina. Dells Haimzs un komunikatīvās kompetences teorija. // *Kentaurs XXI*, Nr. 30, 2003, lpp. 28-30
- Elksne, Ginta. Brīvības apliecinājums nebrīvē. // Zirņīte M. (sast) *Spogulis*. Rīga: LU FSI&NMV, 2002, lpp. 86-111
- Fišmeistere, Daina. Cilvēkvērtība un izzīņas process Latvijas nacionālās mutvārdu vēstures modelī // *LZA Vēstis*. 5/ 93, A daļa, lpp. 9-11
- Foucault, Michel. The will to knowledge. // Rabinow P. (ed.). *Essential works of Foucault 1954-1984*. Volume 1. GB: Penguin Books, 1994, Pp 11-17
- Freeman, Mark. Charting the Narrative Unconscious: Cultural Memory and the Challenge of Autobiography. // *Narrative Inquiry*. 2002, Vol. 12(1): 189-207.
- Fromms, Erihs. *Psihoanalīze un dzenbudisms*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000
- Gāle-Kārpentere, Inta. Paaudžu domstarpības un atšķirības trimdā. // *Atmiņa un vēsture*. Sast. R.Ķīlis. Rīga: N.I.MS., 1998, lpp. 98-112

- Gāle-Karpentere, Inta. Mutvārdu intervija: teorija un prakse. // M. Zirņīte (sast.) *Spogulis*. Rīga: LU FSI & NMV, 2001, lpp. 162-177
- Georges, A. Robert and Jones, O. Michael. *People Studying People: The Human Element in Fieldwork*. USA: University of California Press, 1980
- Ģircs, Klifords. *Kultūru interpretācija* Rīga: AGB, 1998
- Gundare, Ieva. Sociālās atmiņas atjaunošana un veidošana Latvijā (1985 - 1991). // *Atmiņa kultūrvēsturiskā kontekstā. Starptautiskas konferences materiāli*. Daugavpils: Saule, 2002, lpp.35-43
- Haimzs, Dells. Komunikatīvā kompetence. // *Kentaurs XXI*. Nr. 30, 2003, lpp. 31-55
- Herman, J.M. Hubert. The coherence of incoherent narratives. // *Narrative Inquiry*. 2000, Vol. 10 (1) pp. 223-227
- Hinkle, Maija. Talcinieki mutvārdu vēstures projektos Latvijā un trimdā. // Zirņīte M. (sast.) *Spogulis*. Rīga: LU FSI&NMV, 2001, lpp. 18-30
- Jackson, Brūce. *Fieldwork*. USA, 1987 Keesing, M. Rodger. *Cultural Anthropology*. USA, 1981
- Kirshenblatt-Gimbelt, Barbara. Authoring Lives. // *Journal of Folklore Research*. Vol. 26. No.2., 1989, pp. 123-149
- Kopijn, J. Yvette. The oral history interview in a cross-cultural setting. An analysis of its linguistic, social and ideological structure. // P.Thomson and M.Chamberlain (eds.). *Narrative and genre*. London: Routledge, 1998, pp. 142 - 159
- Kūle, Maija. Cilvēka situācija Latvijā. *Cilvēksituācija. Latvija. 90.gadi*. (konferences materiāli) Rīga, 1996, 1-15.
- Kyratzis, Amy. The Contribution of linguistics to Understanding Identity Construction in Holocaust Life Stories and Intertextual Narratives. // *Narrative Inquiry*. 2000, Vol. 10 (1) pp. 45-49
- Ķīlis, Roberts. Sociālā atmiņa un nacionālā identitāte Latvijā.// Ķīlis R. (sast). *Atmiņa un vēsture*. Rīga: N.I.M.S., 1998, lpp. 113-130
- Ķīlis, Roberts. Sociālās atmiņas jēdziens.// Ķīlis R. (sast). *Atmiņa un vēsture*. Rīga: N.I.M.S., 1998, lpp. 16-29
- Ķīlis, Roberts. Sociālās antropoloģijas metodes masu katalizmu pētniecībā. // *Latvija Otrajā pasaules karā. Latvijas vēsturnieku komisijas raksti. 1. sējums*. Sast. D.Bleire un I. Šķiņķe. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000, lpp. 321-329
- Langness L. L. and Frank, Geilya. *Lives. An Anthropological Approach to Biography*. USA: Chandler & Sharp Publishers, Inc., 1981
- Linde, Charlotte. *Life Stories*. USA: Oxford University Press, 1993

- Linnet, Jeppe. Victorious Narratives of Mobility and Enlightenment: How Young Latvian Elite Identifies with EU Accession. // *Dzīvesstāsti - vēsture, kultūrā, sabiedrībā*. Starptautiska konference Rīgā, LU, 2003. gada 1.-3. maijs
- Lucius-Hoene, Gabriele and Depperman, Amulf. Narrative identity empiricized: a dialogical and positioning approach to autobiographical research interviews. // *Narrative Inquiry*. 2000, Vol. 10 (1), pp. 199-222
- Milts, Augusts. Mūžīgais laicīgajā: vēsture cilvēkā un tautā. // *LZA Vēstis*. 6/1993, A daļa, lpp. 1-6
- Milts, Augusts. Garīgās vērtības cilvēku dzīvesstāstos. // *LZA Vēstis*. 50. sējums, 1996, A daļa, lpp. 143-149
- Milts, Augusts. Pētītāji un pētāmie. // *Latvijas Vēstnesis*. 1996. gada 15. augusts
- Milts, Augusts. Tautas izziņa mutvārdu vēsturē. // Zirnīte M. (sast.). *Spogulis*. Rīga: LU FSI, NMV, 2001, lpp. 33-39
- Miller, L. Robert. *Researching Life Stories and Family Histories*. GB: SAGE Publications, 2000
- Minami, Masahiko. The Relationship between Narrative Identity and Culture. // *Narrative Inquiry*, 10 (1), 2000, Pp. 75-80
- Meierhofa, Barbara. Ko jūs no mums īsti gribat. // *Kentaurs XXI*, Nr.27, 2002, lpp. 98-126
- Myerhoff, Barbara. *Number Our Days*. USA: A Touchstone Book, 1978
- Nau, Nikola. Mutvārdu teksti - lingvistiskas analīzes avots. // M.Zirnīte (sast.) *Spogulis*. Rīga: LU FSI&NMV, 2001, lpp. 186-189
- Nilsson, G. Bo. Between Agency and Discourse in Subaltern Life History Narratives. The Swedish Case. // *Dzīvesstāsti - vēsturē, kultūrā, sabiedrībā*. Starptautiska konference Rīgā, LU, 2003. gada 1.-3. maijs
- Oring, Eliot. Generation of Lives: The Construction of an Autobiography. // *Journal of Folklore Research*. 1987. Vol. 24. Pp. 241 - 262.
- Plakans, Andrejs. Ievads. // R.Ķīlis (sast.). *Atmiņa un vēsture*. Rīga: N.I.M.S., 1998, lpp. 9-15
- Portelli, Alessandro. Oral history as genre. // P.Thomson and M.Chamberlain (eds.). *Narrative and genre*. London: Routledge, 1998, pp. 15-45
- Portelli, Alessandro. What makes oral history different. // *The Oral History Reader*. GB: Routledge, 1998, pp. 63-74
- Pranka, Maruta. Mutvārdu vēsture kā izziņas metode socioloģijā. // *Spogulis*. Rīga: LU FSI NMV, 2001, lpp. 178-186
- Pranka, Maruta. Dzīvestāsts kā pētījumu metode socioloģijā. // *Cilvēks. Dzīve. Stāstījums*. Rīga: LAB & LU LFMI, 2002, lpp. 23-29

- Račevskis, Kārlis. *Mišels Fuko, apziņa un valodas esamība*. Rīga: Zinātne, 2003
- Rapport, Nigel and Overing, Joanna. *Social and Cultural Anthropology. Key concepts*. GB: Routledge, 2000
- Riessman, Kohler Catherine. *Narrative Analysis*. GB: SAGE Publications, INC., 1993
- Roberts, Brian. *B iographical Research*. GB: Open University Press, 2002
- Rozenbergs, Jānis. *Latviešu valodas stilistika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995
- Rortijs, Ričards. *Nejaušība, ironija un solidaritāte*. Rīga: Pētergailis, 1999
- Rungule, Ritma. Socioloģija un cilvēka dzīves gājuma izpēte. // *LZA Vēstis*, 12/93, lpp. 25-27
- Samuel, Raphael and Thomson, Paul. Introduction. // R.Samuel and P.Thompson (eds.). *The Myth We Live By*. London, Routledge, 1990, pp.1-9
- Svadona, Arta. Norvēģijas latvieši dzīvesstāstos. // *Spogulis*, Rīga: LUFISI, NMV, 2001, lpp. 75-84
- Sebre, Sandra. Atmiņa, ideoloģija, identitāte: mijiedarbība indivīda un tautas psiholoģiskajā dinamikā. // R.Ķīlis (sast.) *Atmiņa un vēsture*. Rīga: N.I.M.S., 1998, lpp. 131-139
- Siemer, Kaari. "Who is red on the outside and white inside?" The topic of the Soviet rule in Estonian life stories. // TJaago (edj. *Lives Histories and identities. Studies on Oral Histories, Life- and Family Stories*. Vol. 2 *Individual Society. Life Story*. Tartu: University of Tartu, Estonian Literary Museum, 2002, pp. 188-203
- Skultans, Vieda. *The Testimony of Lives*. London and New York: Routledge, 1998
- Skultāne, Vieda. Laika un telpas pieradināšana dzīvesstāstos. // *Atmiņa un vēsture*. Sast R.Ķīlis. Rīga: N.I.M.S., 1998a. Lpp. 83 - 97.
- Skultāne, Vieda. Liktenis un biogrāfiju veidošana. // *Spogulis*. Sast. M. Zirnīte. Rīga: LU FSI & NMV, 2001. lpp. 46-70.
- Skultāne, Vieda. Naratīvs un slimība. *Cilvēks. Dzīve. Stāstījums*. Sast. A.Lūse. Rīga: N.I.M.S., 2002, lpp. 13-22.
- Spradley, P.James. *The Ethnographic Interview*. USA, 1979
- Spredlijs, P.Džeimss. Valoda un lauka pētījums. // *Kentaurs XXI*, Nr. 27, 2002.04. Lpp. 164-172
- Strods, Heinrihs. Latvijas skolu jaunatnes nacionālā pretošanās kustība (1944. gads - 50. gadu vidus). // *Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā 1940.-1956. gadā*. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2000. gada pētījumi. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2001, lpp. 592-675
- Šmidhens, Guntis. Vēsturiski nostāsti Amerikas latviešu ģimenes dzīvē. // *LZA Vēstis*, 12/1993, A daļa, lpp. 28-30
- Šneidere, Irēne. Vēsture un sabiedrība: pagātnes izpratne sabiedrības attīstības lūzuma brīžos. // *Cilvēksituācija. Latvija. 90. gadi. Konferenču materiāli*, Rīga, 1996, lpp. 30-36

- Tisenkopfs, Tālis. Dzīve un teksts: biogrāfiska pieeja sociālajās zinātnēs. // *LZA Vēstis*. 5/1993, A daļa, lpp. 1-8
- Thompson, Paul. *The Voice of the Past: Oral History*. Great Britain: Oxford University Press, 1978
- Thompson, Paul. The voice of the past- oral history. // *Oral History Reader*. Perks, Robert and Thompson, Alistair (eds.). GB: Routledge, 1998, pp. 21-29
- Thompson, Paul and Samuel, Raphael. Introduction. // *The Myth We Live By*". Thompson, Paul and Samuel, Raphael (eds.). GB: Routledge, 1990, pp. 1-21
- Tonkin, Elizabeth. *Narrating Our Pasts*. GB: Cambridge University Press, 1992
- Tonkin, Elizabeth. History and the myth of realism. // *The Myth We Live By*". Thompson, Paul and Samuel, Raphael (eds.). GB: Routledge, 1990, pp. 25-35
- Urdze, Andrejs. Par kvalitatīvajām metodēm socioloģijā. // M.Zirnīte (sast.) *Spogulis*. Rīga: LU FSI&NMV, 2001, lpp. 178-185
- Zirnīte, Māra. Nacionālās mutvārdu vēstures projekts. // *LZA Vēstis*. 12/1993, A daļa, lpp. 22-24
- Zirnīte, Māra. Nacionālā mutvārdu vēsture: modelis un interpretācija. // *LZA Vēstis* 50. sējums, 1996, lpp. 138-142
- Zirnīte, Māra. Lībieši mutvārdu vēstures avotos. // *LZA Vēstis*, 54. sējums, 2000, lpp. 84-95
- Zirnīte, Māra. Dzīvesstāstu liecinājums. // M.Zirnīte (sast.) *Spogulis*. Rīga: LU FSI & NMV, 2001, lpp. 9-17
- Vitgenšteins, Ludvigs. *Filosofiskie pētījumi*. Rīga: AGB, 1997
- Vēvere, Velga. Naratīvs 20. gadsimta filozofiskajā diskursā. // A.Lūse (sast.) *Cilvēks. Dzīve. Stāstījums*. Rīga: LAB un LU LFMI, 2001, lpp. 102-111
- Watson L., Watson-Franke B. *Interpreting Life Histories*. USA: Rutgers University Press, 1985
- Worham, Stanton. Interactional positioning and narrative self-construction. // *Narrative Inquiry*. 2000, Vol. 10 (1): 157-184

SATURS

1. Promocijas darba novitāte.....	1
2. Doktora pētījuma teorētiskie un metodoloģiskie aspekti.....	2
3. Pārskats par doktora pētījumā iegūtajiem rezultātiem.....	4
3.1. Pārskats par ekspedīciju «Dzīvesstāsts Latvijā 96».....	5
3.2.	Pārskats par
biogrāfiskām intervijām kā komunikatīviem notikumiem.....	6
3.3. Pārskats par pieredzes stāstiem kā mutvārdu tekstiem.....	8
3.4.	Pārskats par
pagātnes interpretāciju dzīvesstāstos.....	10
4. Galvenie secinājumi.....	12
4.1. Galvenie secinājumi par naratīva analīzes performatīvās pieejas	
lietojumu doktora pētījumā.....	12
4.1.1.....	Secinājumi par
pieredzes stāstiem kā komunikatīviem notikumiem.....	12
4.1.2.....	Secinājumi par
dzīvesstāstiem kā mutvārdu tekstiem.....	13
4.1.3.....	Secinājumi par
dzīvesstāstiem kā vēstījumiem par pagātni.....	15
4.2. Galvenie secinājumi par doktora pētījumā lietoto koncepciju par	
daudz balsību dzīvesstāstos.....	17
4.2. Galvenie secinājumi metodoloģijas jomā.....	19
5. Pēcvārds.....	21
6. Pielikums / Appendix.....	46
7. Literatūras saraksts / Bibliography.....	51